

A FRANCIA KOMMUNISTA PÁRT MUNKÁSEGYSÉG POLITIKÁJA 1944—1947

Bevezetés

A francia munkásmozgalomnak és ezen belül a kommunista mozgalomnak is eddigi története során szinte mindvégig központi problémája volt a munkásosztályt képviselő politikai szervezetek egységének megteremtése.

A hőskorban a Jaurès vezette Francia Szocialista Párt és Franciaország Szocialista Pártja, élén Guesde-del vetélkedett a vezető szerep betöltéséért egészen az 1905-ös egyesülési kongresszusig, amikor is a két irányzat meg-egyezése következtében létrejött az egységes munkáspárt, amely a Munkás-internacionálé Francia Szekciója (Section Française de l'Internationale Ouvrier) nevet vette fel.

1921-ben az I. világháborút követő forradalmi hullám és a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eredményeként mint szerte a világon, ismét két nagy ágra szakadt az eddig szervezetenként egységes francia munkásmozgalom. A SFIO-ból kiváló baloldali többség létrehozta a Francia Kommunista Pártot, a Kommunista Internacionálé Szekcióját (Parti Communiste Français, Section de l'Internationale Communiste), míg a kisebbség a reformista szárnyat képviselte a tovább működő SFIO* tagjaként.

Az egység ismét csak az 1930-as évek elején került napirendre, amikor a belső fasiszta veszély, illetve a nácik németországi hatalomátvétele elkerülhetetlenné tette a kommunisták és szocialisták, minden antifasiszta társadalmi erő alkotó párbeszédét, majd összefogását az antifasiszta népfront keretében.

A népfront felbomlása, majd a nagyburzsoázia egy részének árulása következtében a szakadék szélére sodródott Franciaországban ismét kikerülhetetlenné vált a különböző érdeklődésű, de egységesen antifasiszta erők egyesítése, amely nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Franciaország a II. világháborút követő nemzetközi konferenciákon a győztesek oldalán foglalhatott helyet a tárgyalóasztaloknál.

1940 és 1947 között, a II. világháború, majd az azt követő konszolidáció éveiben a munkásosztály szerepe a nemzeti integritás visszaszerzésében és megőrzésében, a politikai és gazdasági életben nagymértékben megnövekedett. Ezek az érvek ismét felvetették a munkásegység problémáját, amely a Francia Kommunista Párt részéről az egységes Francia Munkáspártért vívott harcban konkretizálódott. A célkitűzés végül is nem valósult meg, a törekvés elbukott. Tanulmányunk e bukás okaira kíván fényt deríteni, nem elsősorban az FKP munkásegység politikája elméletének, hanem e politika gyakorlatának vizsgálata eredményeként.

* A továbbiakban Szocialista Párt.

*Politikai pártok és politikai erőviszonyok
a háború utáni Franciaországban*

Mint a legtöbb európai országban a politikai erőviszonyok jelentős átcsoportulásának lehetünk tanúi Franciaországban is a II. világháború befejezését követően. A baloldal általános előretörését jelzi többek között az a tény is, hogy a kommunisták, szocialisták és a radikális polgári baloldal helyet foglalhatott — nem említve itt a Vörös Hadsereg által felszabadított országokat — Franciaország, Olaszország, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Izland, Dánia és Norvégia kormányaiban.

A fasiszmus veresége egyben azoknak a politikai erőknek a háttérbe szorítását is jelentette, amelyek hajlandók voltak együttműködni a megszállókkal, a fasiszta Németországgal. Elveszítették befolyásukat azok a pártok is, amelyek az ellenállásról lemondva passzív politikát folytattak a háború éve alatt. Ugyanakkor megerősödtek azok a csoportok, szervezetek, pártok, amelyek szembeszálltak a hitleri Németországgal, s akár fegyverrel a kézben harcoltak a hódítókkal, és kiszolgálóikkal, a belső fasiszta irányzatokkal. Így tehát nem túlzás azt állítani, hogy a háború utáni Franciaország politikai pártjai, vagy az Ellenállás harcaiból születtek, vagy e küzdelmek során újultak meg.

A francia ellenállási mozgalmat sok különböző politikai és katonai szervezet többé-kevésbé összehangolt, ugyanakkor kétségkívül nagyon hatékony tevékenysége jellemezte. A felszabaduláskor a legfontosabb szervezetek két fő csoportba sorolhatók. Egyrészt a Nemzeti Fronthoz (Front National), amelynek fegyveres szervezete a Francs-Tireurs et Partisans français, ahol a Francia Kommunista Párt befolyása érvényesült leginkább, másrészt a Nemzeti Felszabadítási Mozgalomhoz (Mouvement de Libération nationale). Ez utóbbi nagyon különböző mozgalmak egyesüléséből jött létre, amelyek számos politikai irányzatot reprezentáltak, így tagjai voltak kommunistákkal szimpatizáló mérsékelt és szocialista beállítottságú szervezetek is. Az értelmiség jó része éjt a mozgalmat támogatta.

A felsoroltakon kívül működtek még különböző erejű szervezetek, például a Polgári és Katonai Szervezet (Organisation civile et militaire), amely egyike volt az Ellenállás legjobboldalibb mozgalmainak.

Az 1943 márciusában megalakult Ellenállás Nemzeti Tanácsa (Conseil national de la Résistance) az antifasiszta küzdelem irányítását és összehangolását kívánta megvalósítani. E szervezethez csatlakoztak a kommunisták, szocialisták és olyan a háború előtt jobboldali politikát képviselő politikusok is, mint Paul Reynaud a Köztársasági Föderációk Demokratikus Szövetsége ellenállási szervezet tagjaként. Az Ellenállás Nemzeti Tanácsának akcióprogramja, melyet 1944. március 15-én fogadtak el, a felszabadulás után szinte valamennyi párt politikájának részévé vált. E programot támogatta és állította politikájának homlokterébe a Francia Kommunista Párt is, így részletesebb ismertetésére a későbbiekben még visszatérünk. Annyit azonban már itt fontosnak tartunk megjegyezni, hogy az e dokumentum célkitűzéseire való hűség meghatározója lesz a pártok egymáshoz való viszonyának, s e hűségen lemérhető a különböző politikai erők szándéka is. Míg a MRP a későbbiekben megelégszik a kapitalizmus gazdasági szervezetének és a polgári demokrácia mérsékelt demokratikus reformjával, addig a tőle balra állók erők —

elsősorban a szocialisták és kommunisták — a rendszer radikálisabb gazdasági és politikai demokratizálását sürgetik.

A belső ellenállás szervein kívül említést kell tennünk a de Gaulle által létrehozott Francia Nemzeti Felszabadító Bizottságról (Comité français de la libération nationale), amelyet az emigrációs erők hoztak létre és a szövetséges nagyhatalmak elismertek a Szabad Franciaország képviselőjének. E szervezetben fokozatosan képviselőhez jutottak a Franciaország területén működő mozgalmak is, így 1944 áprilisában a belső fegyveres ellenállás szervezésének élén álló FKP képviselői is.

Az ellállás szervezetei a felszabadulást követően fokozatosan veszítették el befolyásukat és 1945—46 folyamán nem csekély politikai küzdelmek eredményeként jó részt felszámolódtak, s átadták helyüket a mögöttük álló, vagy éppen a belőlük létrehozott politikai pártoknak.

A következőkben e pártokról szeretnénk rövid leírást adni, annak érdekében, hogy tisztábban láthassuk a Francia Kommunista Párt és a Szocialista Párt együttműködésének, a munkásegység problémájának fontosságát, azt a politikai környezetet, amelyben e pártok működtek.

A háború utáni évtized egyik legfontosabb pártjává a Népi Köztársasági Mozgalom (Mouvement Républicain Populaire — MRP) vált. A háború előtti klasszikus polgári pártok bukása után ez a katolikus párt lett a francia burzsoázia nagy tömegpártja. A katolicizmus tehát — Nyugat-Európa legtöbb országához hasonlóan — Franciaországban is politikai valósággá vált, mégpedig nem akármilyen előzmények után, hiszen a francia klérus többsége, amely „a laikus Franciaország köztársasági kormányaival sok felületen sűrűlött”¹ 1940 nyarától a Vichy kormányt támogatta néhány kivételtől eltekintve. Így eléggé meglepő az a tény, hogy a háború után tartott első referendumon a szavazók negyede mégis a francia kereszténydemokratákra szavazott.² Ez elsősorban az alsópapság németellenes fellépésének, és annak eredménye, hogy a kommunistáktól, szocialistáktól jobbra álló tömegek gyűjtőmedencéjévé válhatott a párt.

A MRP tömegbázisaként szóba jöhető francia katolicizmust a háború után is a megosztottság jellemezte. A jobboldal meglehetősen rossz szemmel nézte a kezdetben radikálisnak tűnő pártpolitikát, hiszen ezek az erők a kapitalizmus rendszerének legkisebb változtatással történő restaurálását várták a párttól. A katolikus hagyomány folytatójaként ellentétet láttak saját tradícióik és a köztársasági intézmények között.

A centrum a polgári rendszer keretei között egy modernebb, a kereszténydemokráciával megjavított kapitalizmus megvalósításán igyekezett a háborúból kilábaló Franciaországban. E szándék magyarázza azt aényt, hogy a párt mögé mindazok felsorakoztak, akik egy baloldali fordulatot elfogadhatatlannak tartottak.³ A pártot leginkább meghatározó centrumi egyébként úgy tolódott egyre jobbra, hogy ismét erőre kaptak a korábban bázisukat veszített, kompromittálódott jobboldali pártalakulatok. E folyamat következményeként nemcsak a MRP-től demokratikus reformokat remélők hagyták el a pártot, hanem azok az erők is, akik fokozatosan a jobboldali pártok

¹ Gazdag Ferenc: A Mouvement Républicain Populaire (1944—1958) in: A kereszténydemokrácia Nyugat-Európában 1944—1958 Kossuth, Bp. 1980. 155. p.

² A referendum pontos adatait közli Valéry-Anne Montassier: Les années d'après-guerre 1944—1949 Párizs, 1980. Librairie Arthème Fayard. 117. p.

³ Gazdag Ferenc id. mű 162. p.

mellé álltak. A MRP úgy őrizhette meg a későbbiek folyamán befolyását és maradhatott kormányon, hogy vezető politikusai Robert Schuman, Maurice Schuman, Georges Bidault, Pierre-Henri Teitgen és a párt irányvonala mindig jól képviselték a francia nagytőke érdekeit.⁴ „A nagyburzsoázia elhagyta a személyes politikai szereplés területét és csatlakozott az ellenállásban szerepet játszott pártokhoz. Új emberek felhasználásával kísérelte meg, hogy a politikai erőviszonyokat számára kedvező irányba terelje. Megőrizte erős pozícióit az államapparátusban. Elsődleges célja volt az ellenállásban született demokratikus folyamat megállítása, a munkásosztály szerepének visszaszorítása és a Francia Kommunista Párt elszigetelése.”⁵

A balszárny, amely mögött a centrumot támogató középosztályoktól eltérően az értelmiség nagy része is felsorakozott, radikálisabb társadalmi és gazdasági reformokért szállt síkra. Szerintük „a felszabadulás egyedülálló lehetőséget kínál a francia kommunistáknak a nemzeti közösségbe való integrálódásra”,⁶ és ezt arra kell felhasználni, hogy közös erővel valósítsák meg a társadalmat átszövő feudális és burzsoá kötődések felszámolását. Ebben az összefogásban a katolicizmusnak lehetősége nyílik a materializmus megszelídítésére, ugyanakkor a kommunista mozgalom ereje képes lesz az esetleg újjáéledő faszizmus fékentartására. Ez a baloldal az 1950-es évek elejére teljesen elvesztette befolyását a hidegháború ellenük irányuló uszításai és nem utolsósorban a Francia Kommunista Párt merev álláspontja következtében.

Feltétlenül meg kell említenünk, hogy a MRP amúgy is vegyes tömegbázisa — nagy- és középburzsoázia, középosztályok, parasztság — a keresztény szakszervezet, a Confédération Française des Travailleurs Chrétiens (CFTC — Keresztény Munkások Francia Szövetsége) hathatós támogatása eredményeképpen jelentős munkástömegekkel is kibővült. Ez is magyarázza, hogy az 1945—1947 közti választásokon a párt átlagosan a szavazók egynegyedének támogatását nyerte el.

A MRP-nek a tárgyalási időszakban fontos szerepe volt a két munkáspárt együttműködésének alakulásában. A parlamenti harcok során és egy sor más kérdésben, 1945 végére először a nemzetgyűlés jellegéről folyó vitában, majd a vizsgált időszak valamennyi választása alkalmával az MRP a Szocialista Párttal lépett teljes vagy részleges szövetségre, amely azonban a későbbiek folyamán nem akadályozta meg a kommunista-szocialista együttműködést. A MRP a tripartizmus időszakában de Gaulle lemondása után tulajdonképpen végig azon munkálkodott, hogy egyrészt gyengítse a FKP befolyását a kormányban, másrészt 1947 elején kísérletet tett de Gaulle és mozgalma újbóli bevonására a kormányhatalomba. S végül a MRP vezérkara is támogatta a kommunisták kizárását a kormányból 1947. május 5-én.

Az Union Démocratique et Socialiste de la Résistance (UDSR — Ellenállás Demokratikus és Szocialista Uniója) a Nemzeti Felszabadítási Mozgalom (MLN) többségi frakciójából alakult 1945. június 25-én. Azok a szervezettek hozták létre, amelyek a Nemzeti Fronttal való egyesüléstől elzárkóztak. (Libération-Nord, Ceux de la Résistance, Organisation civile et militaire, Libérer et Fédérer.⁸ Az Ellenállásnak ezt az ágát értelmiségi elitista elképze-

⁴ Gazdag Ferenc id. mű 162. p.

⁵ Histoire du réformisme en France depuis 1920 1—2. kötet Párizs 1976. Editions Sociales 223. p.

⁶ Gazdag Ferenc id. mű 163. p.

⁷ Gazdag Ferenc id. mű 183. p.

⁸ Histoire du réformisme 310. p.

lések és a kommunistákkal szembeni teljes elutasítás jellemezték, jobbára a szocialistákkal és a radikálisokkal voltak hajlandók együttműködni. Olyan személyiségek álltak a párt élén, mint Francois Mitterand, René Pleven, akik radikális és mérsékelt eszméket képviseltek.

Az UDSR-re is állt, mint szinte valamennyi többi polgári pártra Léon Blum megállapítása: „A szocializmus szó minden párt szótárába bekerült... mindenki érzi a termelés szervezete kollektivizálásának és a javak újraelosztásának szükségességét.”⁹ Bázisukat elsősorban a városi értelmiség, a kispolgárság és az alkalmazotti réteg egyes csoportjai alkották.

Az UDSR-től jobbra helyezkedtek el a radikális pártalakulatok, amelyek a Harmadik Köztársaság időszakának hagyományait igyekeztek feleleveníteni (Radikális Köztársasági Párt — Parti républicain radical, Radikálszocialista Párt — Parti radical socialiste). Ezek a kisebb pártalakulatok általában a „tisza köztársaság” eszményképét dicsőítették, s tudomást nem véve a történelem változásairól a társadalmi-gazdasági reformoktól elzárkóztak.

Az UDSR és a vele közös listán — a RGR (Rassemblement des gauches républicaines — Baloldali Republikánusok Tömörülése) listáján — indulók és a jobboldali pártszövetség együttesen általában a szavazatok egyötödét gyűjtötték. Ezt az eredményt — körülbelül 10—13% — 1947-ig szinte minden választáson megismételték.

Itt kell szólnunk még de Gaulle személyéről, s az általa 1947. április 7-én megalakított RPF-ről (Rassemblement du peuple français — Francia Népi Tömörülés), amely a vizsgált időszak utolsó hónapjában kezdte meg tevékenységét, ám a mozgalomhoz csatlakozott politikai erők nagymértékben befolyásolták a korábbi időszak eseményeit.

De Gaulle a francia nacionalista nagytőkés csoportok érdekeit képviselve, de felismerve az ország érdekeit is, válhatott már a háború során az újjászülető Franciaország jelképévé, olyan vezetővé, akit elfogadott és támogatott a franciák többsége az antifasiszta harcok alatt. Nem volt kétséges az sem, hogy az új Franciaország politikai életében döntő szerephez fog jutni, bár ez a szereplése nem volt túlságosan sikeres és hosszú.

A RPF-et alapító Charles de Gaulle a kormányelnöki tisztról való lemondása után nem rejtette véka alá, hogy a rendszer ellenzékeként kíván tevékenykedni, megkérdőjelezve a pártok és a parlament mindenhatóságát. A RPF célkitűzéseit a következőkben jelölte meg de Gaulle: az alkotmány revíziója, elnöki rendszer bevezetése, a gazdaság stabilizációja és az osztályharc megszüntetése. A francia nagytőke sajátos érdekeinek szem előtt tartásával fel kell sorakozni a nyugati hatalmak mellé, hiszen ez az egyetlen mód harcolni a kommunizmussal szemben.¹⁰ Nem véletlen, hogy a MRP tagjainak megtiltotta a csatlakozást a RPF-hoz, hiszen de Gaulle mozgalma nagyjából ugyanazon nagytőkés és polgári csoportok támogatására számíthatott, mint a kereszténydemokraták. Ez az érdekegybeesés, a tábornok személyes népszerűsége és tekintélye eredményezte, hogy május végén már 811 ezer francia csatlakozott a mozgalomhoz, köztük olyan prominens személyiségek, mint Jacques Soustelle, André Malraux, Jacques Chaban-Delmas.¹¹

⁹ ibid 222. p.

¹⁰ V.—A. Montassier id. mű 76. o.

¹¹ ibid 76. o.

Nem térünk ki részletesen sem a Francia Kommunista Párt, sem a Szocialista Párt választási eredményeinek és tevékenységének értékelésére, hiszen együttműködésük kapcsán a későbbiekben erre sor kerül.

Álljon itt végezetül egy statisztika a pártok erejének alakulásáról a választási szereplések tükrében.¹²

	Szavazatok	
	száma:	%-ban:
Kereszténydemokraták		
1945. okt. 21. ¹³	4 580 222	23,9
1946. jún. 2. ¹⁴	5 589 000	28,1
1946. nov. 10. ¹⁵	5 058 000	26,3
Radikálisok		
1945. okt. 21.	2 018 665	10,5
1946. jún. 2.	2 195 000	11,5
1946. nov. 10.	2 381 000	12,4
Jobboldal, mérsékeltek konzervatívok stb....		
1945. okt. 21.	3 001 063	15,6
1946. jún. 2.	2 540 000	12,8
1946. nov. 10.	2 466 000	12,9
Kommunisták		
1945. okt. 21.	5 024 174	26,2
1946. jún. 2.	5 199 000	26,2
1946. nov. 10.	5 489 000	28,6
Szocialisták		
1945. okt. 21.	4 491 152	23,4
1946. jún. 2.	4 188 000	21,1
1946. nov. 10.	3 432 000	17,9

*A Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának
1944. aug. 31-i ülése a munkásegységről*

Franciaország politikai élete 1944 augusztusában élénkült meg ismét, az ország már felszabadított területein immár legális körülmények között. A fellendülés igazi kezdetét Párizs és az ország nagyobb részének felszabadu-

¹² Az 1945. októberi választások adatait lásd Williams, P. M.: French Politicians and Elections 1951—1969. London, 1970. Longmans Green and Co. 292. p. Az 1946. május 5-i és november 10-i választások eredményeit lásd: Gazdag Ferenc id. mű 179. és 181. p.

¹³ 1945. október 21-én a népszavazással — amelyen az összeülő parlament alkotmányozó jellegéről és korlátlan hatalmáról döntöttek — egyidőben parlamenti választások is voltak.

¹⁴ A IV. Köztársaság első alkotmánytervezetéről 1946. május 5-én döntöttek. A baloldal javaslatát az MRP mögé felsorakozó jobboldal leszavazta. Ezt követően június 2-án tartottak képviselő választásokat, amelyen az MRF az első helyre került.

¹⁵ 1946. november 10-én a IV. Köztársaság alkotmányának elfogadása utáni első választás zajlott le, melyen az MRP több mint félmillió szavazót veszített. A Francia Kommunista Párt ismét Franciaország legnagyobb pártjaként került ki a választási küzdelemből. Ezen a választáson a gaullisták első választási erőpróbájuk alkalmából 313 009 szavazattal, 1,6%-os részesedést értek el.

lása jelezte. A különböző szervezetek, pártok, ellenállási csoportok közti illegális kapcsolatok helyét az érintkezés legális formái vették át. A németekkel szembeni harc, az antifasiszta küzdelem további folytatásának és befejezésének feladatai mellett fokozatosan előtérbe kerültek a Franciaország további sorsával, a majdani hatalmi-politikai viszonyokkal kapcsolatos kérdések.

A Francia Kommunista Párt Központi Bizottsága 1944. augusztus 31-i ülésének fő feladata a felszabadulás utáni időszak legfontosabb teendőinek megfogalmazása volt. Az ülésen nem vehettek részt a testületnek azok a tagjai, akik az ország határain belül és kívül folytatták a harcot a hitleristák és csatlósáik ellen, s azok, akik ebben a harcban veszítették életüket. Jacques Duclos „A kommunisták a Franciaország felszabadításáért vívott harcban” — címmel tartott beszámolót, amely az 1939 májusi utolsó legális KB ülés óta eltelt időszak eseményeit, és a pártnak az ellenállás létrejöttében és harcai során betöltött szerepét tárgyalta. Lészögezte, hogy a párt politikája a nemzet erőinek egyesítése érdekében helyes volt, s ez tette lehetővé, hogy a francia nép fontos szerepet játsszon az ország felszabadításában. A pártnak a harcok során szerzett tekintélye lehetővé teszi, hogy a háború utáni időszakban is fontos szerepet kapjon az ország életében.

A párt általános stratégiájának megértéséhez feltétlenül tisztáznunk kell, hogy a Francia Kommunista Párt a II. világháború utolsó időszakában soha nem beszélt forradalmi helyzetről.¹⁶ Jacques Duclos is kitért erre már augusztus 31-i beszámolójában, cáfolva azokat a polgári politikai erők részéről elhangzott célzásokat, melyek szerint a párt „kommunista felkelést kívánt volna kirobbantani Párizsban”.

„Amit mi akarunk, az a következő: felszabadítani Franciaországot, megbüntetni az árulókat és megadni a szót a népnek. (...) Ez azt jelenti, hogy olyan Franciaországot szeretnénk, amely igazi demokráciává válik, s ahol a népszuverenitás nem csupán formális, de valóságos.”¹⁷

A Központi Bizottság, tekintettel a megváltozott helyzetre, az 1942-ben kiadott „Egyesülni, felfegyverkezni, harcolni!” jelszót megváltoztatva az „Egyesülni, harcolni, dolgozni!” felhívást fogalmazta meg, nem csupán a párt

¹⁶ Az e korszakkal foglalkozó szakirodalomban többféle nézetet találkozhatunk az FKP helyzetértékelésével kapcsolatban. a) Az FKP a helyzet kiélezésére törekedvén a kettős hatalom lenini elméletére támaszkodott. Az erőviszonyok olyan alakításra törekedett, amely lehetővé tette volna „egy a Csehszlovákiához hasonló prágai államcsíny” (coup de Prague) végrehajtását. (Robert Aron). b) Az FKP inkább a burzsoáziával való együttműködésre, az egyesült baloldalra támaszkodott és nem forradalmi úton kívánta a hatalmat megragadni. A nemzeti egység politikája valósítható volna meg az Ellenállás Nemzeti Tanácsának programját. (Grégoire Madjarian). c) Az FKP egy új tanácsrendszer (néosoviétisme) és egy új Népfront megvalósítása között ingadozott. (Maurice Agulhon, René Rémond). d) Az FKP két stratégiai elképzeléssel rendelkezett. A hatalom azonnali meghódítására törekedett a szocialista tábor nemzetközi érdekeinek szem előtt tartásával és csak 1946 januárjától, de Gaulle távozása után került előtérbe a baloldali erőkkkel létrehozandó széles egységfront gondolata. (Annie Kriegel) J.—P. Scot: Stratégia et pratique du. P. C. F. in: Le P. C. F. étapes et problèmes 1920—1972. Párizs 1981. Editions Sociales, 234—235. p.

¹⁷ Jacques Duclos: Les communistes dans la bataille pour la Libération de la France. Beszámoló az FKP KB ülésén 1944. augusztus 31-én. l'Humanité melléklete 15—18. p.

tagjainak, hanem az antifasiszta harcban egységbe kovácsolódott valamennyi antifasiszta erő mozgósítása érdekében.¹⁸

Az ülés síkra szállt az Ellenállás Nemzeti Tanácsa (Conseil national de la Résistance) 1944 márciusában elfogadott programjának végrehajtásáért. Ezt az akcióprogramot a tanácsban képviselt valamennyi párt és szervezet aláírta. A dokumentum első része a nemzeti felkelés előkészítését és megszervezését jelölte meg közvetlen célként, míg a második fejezet már a felszabadulás utáni feladatokat körvonalazta és tartalmazott bizonyos népi demokratikus jellegű reformokat is.

Követelte az emberi- és polgári jogok visszaállítását az újjászülető Franciaországban, a „legszeleesebb demokrácia éltrehozását”.¹⁹ Gazdasági síkon kilátásba helyezte „a valódi gazdasági demokráciát, magában foglalva a gazdaság vezetése nagy gazdasági és pénzügyi hatalmasságainak kiszorítását”.²⁰ A tökéletes termelés és elsősorban a monopóliumok hatalmának korlátozása mellett foglalkozott a tervezet mélyreható szociális reformok végrehajtásával is.

A párt általános stratégiája a nemzet antifasiszta erőinek összefogására épült: A különböző társadalmi erőkhöz, politikai pártokhoz és mozgalmakhoz való viszony tisztázása mellett az augusztus 31-i KB-i ülés külön foglalkozott a munkásegység, a munkásosztály politikai, ideológiai, szervezeti egységének kérdésével is. A Központi Bizottság késznek mutatkozott megbízni egy küldöttséget, amely felvenné a kapcsolatot a Szocialista Párt vezetőivel, hogy az együttműködés és az egység problémáit megtárgyalják és tisztázzák.²¹

Ezzel kapcsolatban szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy a szervezeti egység gondolatát korábban az 1941—1944 augusztusa közötti időszakban a szocialisták már többször felvetették.²² Ezeket a kezdeményezéseket a kommunisták akkor elutasították, elsősorban abból a megfontolásból, hogy a kapcsolatok új síkra helyezése esetleg megzavarná a párt viszonyát az Ellenállás többi irányzatához, csökkentve így az antifasiszta nemzeti felszabadító háború, a Hitler-ellenes front erejét.

1944 augusztus végére a megváltozott hadihelyzet következtében, az ország nagyobbik része és Párizs felszabadulása után már a háború utáni politikai helyzet alakítása is a párt elsődleges feladatává vált. A Szocialista Párt korábbi kezdeményezéseinek visszautasítását azonban más okok is magyarázzák. Tartózkodást válthatott ki a kommunistákban a szocialisták 1938—1940-ben tanúsított antikommunista magatartása, valamint néhány parlamenti képviselőjének árulása, dicstelen behódolása Pétain Franciaországának.²³

Mint azt az 1944. augusztus 31-i Központi Bizottsági üléssel kapcsolatban már kifejtettük, a Francia Kommunista Párt nem értékelte a belső helyzetet forradalminak.²⁴ A párt alapvető célkitűzése azonban nem csupán a háború minél előbbi befejezése, a német fasizmus megsemmisítése, Franciaország

¹⁸ J.—P. Scot: Les pouvoirs d'État et l'action des communistes pour la démocratie agissante in: Cahiers d'histoire de l'Institut Maurice Thorez 8—9. szám 1974. 88. p.

¹⁹ Programme du Conseil National de la Résistance L'Année politique 1944—1945. in: G. Dupeux: La France de 1945 à 1965 Párizs, 1969. A. Colin, 125. p.

²⁰ ibid 125. p.

²¹ Robert Verdier: P. S./P. C. — une lutte pour l'entente Párizs, 1976. Seghers 127. p. Verdier hibásan 1944. augusztus 1-re datálja az FKP KB ülését.

²² ibid: 128. p.

²³ ibid: 128. p.

²⁴ Jacques Duclos id. mű 15. p.

magaságának helyreállítása volt. Ezekkel a feladatokkal egyidőben célul tűzte ki a fasiszmus gyökereinek kiirtását Franciaországban, a vichy-i rendszer felszámolását és a „nemzetáruló trösztök feloszlását a reakció minden formájának eltávolítása érdekében”.²⁵

Ezeket a célokat az Ellenállás Nemzeti Tanácsa programjának következetes végrehajtásával, annak támogatásával kívánta elérni a párt. A program alapján lehetséges és megvalósítható a nemzet egysége, amely a párt és az ország minden lakója számára „drágább, mint az ember szeme világa. Mert a nemzeti egység a francia újjászületés legfontosabb eleme. Mert csak a nemzeti egység, minden francia egysége teheti lehetővé egy szabad, erős és boldog Franciaország megalkotását”.²⁶

Milyen szerepet szánt a párt az antifasiszta harc során létrejött felszabadítási bizottságoknak? Maurice Thorez 1944. szeptember 14-én a Moszkvai Rádió francia nyelvű adásában így fogalmazott: „... a felszabadítási bizottságok az igazi és cselekvő demokrácia szervei. A demokrácia nagyon jól mérhető a helyi szervek jogaival és a helyi adminisztráció valós lehetőségeivel”.²⁷ „Senki más nem ismeri jobban a helyi közösségek szükségleteit és erőforrásait, mint a helyi közigazgatás nép által választott tisztségviselői. Senki más nem tudja jobban megszervezni az élelmiszerellátást, ösztönözni a helyreállítást, siettetni a mozgósítást, felkutatni és bíróság elé állítani az árulókat mint ők. A felszabadítási bizottságok sem kevésbé fontosak. Ezek fejezik ki a nemzeti egységet. Egyesítik a különböző pártállású, véleményű és hitű franciákat. Kezdetben az ellenállás, majd a hódítók és az árulók elleni fegyveres felkelés szervei voltak. A jövőben a francia újjászületés legkitűnőbb szervei lesznek.

A bizottságok és a helyi önkormányzatok lesznek az alapjai annak a hatalomnak, amely a nép bizalmát jobban bírja.”²⁸

E rádióüzenetből az derül ki, hogy a párt a politikai élet beindulásakor fontos feladatot szánt a felszabadítási bizottságoknak és kevésbé számított a pártok újjászervezésére és aktivitásuk élénkülésére. Az új demokratikus államrendben kevesebb szerepet kaptak volna a politikai pártok, mint a III. Köztársaság időszakában.²⁹ Erre mutatott a pártok nagyobb részének behódolása Vichynek és kollaborálása a németekkel. Nyilvánvaló volt, a tömegek kiábrándultsága az így kompromittálódott politikai szervezetekkel kapcsolatban. Maurice Thorez és a párt ezen véleményét látszott alátámasztani de Gaulle is, aki a vereség óta szinte állandóan hangsúlyozta megvetését a III. Köztársaság politikai intézményrendszerével kapcsolatban. 1944 szeptemberében még nem volt világos, hogy de Gaulle a kezdetben mégis inkább a pártok újjászervezését fogja támogatni annak érdekében, hogy így is ellensúlyozza a kommunisták tömegebefolyását, hogy megfelelő politikai ellensúlyt hozzon létre a FKP-vel szemben.

A pártok jövődő szerepének lébecsülésével is magyarázható tehát, hogy

²⁵ Étienne Fajon és André Marty beszédei 1944. július 21. és 1944. július 25. Algírban a Tanácskozó Gyűlésen in: Expropriation des trusts, sabotage des trusts l'Humanité melléklete 1944.

²⁶ Maurice Thorez: Cinq maximes du salut français l'Humanité 1944. szeptember 12. 41. évf. 23. szám., ugyanez in Oeuvres de M. Thorez V. könyv 20. kötet 92. p. Párizs, 1964. Éditions Sociales.

²⁷ Maurice Thorez: Pour une véritable démocratie Oeuvres de M. Thorez V. könyv 20. kötet 95. p.

²⁸ ibid 95—96. p.

²⁹ J.—P. Scot: id. mű 242. p.

a FKP 1944 szeptemberében, októberében nem tulajdonított különösebb jelentőséget a munkásosztály egységes pártja létrehozásának, ugyanakkor túlbecsülte az antifasiszta harc során valóban megvalósuló nemzeti egység tartósságát. A párt elsősorban az ellenállás különböző szerveinek (Conseil National de la Résistance, Mouvement de la Libération Nationale) az Ellenállás Nemzeti Tanácsának programja alapján megvalósuló egyesítésére törekedett. Az antifasiszta háború minél előbbi befejezése érdekében, de a tömegek háború utáni politikai differenciálódásának alulbecsülése következtében is a munkásegység, a munkásosztály politikai egységének kérdései a háttérbe szorultak. A helyzet ilyen értékelését mutatja az Ellenállás szervezeteinek átcsoportosulása 1944 végén és 1945 folyamán. Mind a burzsoázia pártjai, mind a kommunisták a politikai harc fontos színterének tekintették ezeket a szervezeteket. Addig azonban, míg a burzsoázia a Nemzeti Front és a Nemzeti Felszabadító Mozgalom egységének megbontása érdekében tevékenykedett, a kommunisták ugyanezek egységének erősítéséért, illetve a különböző szervek hatékonyabb, magasabb szintű összefogásáért szálltak síkra az Ellenállás Nemzeti Tanácsa programjának végrehajtása érdekében. Ezt a célt szolgálták volna a Franciaország Újjászületésének Általános Rendi Gyűlései (Les États-Généraux de la Renaissance Française) 1944 végén és 1945 júliusában.³⁰ Ezeket a kongresszusokat azonban, ahogy a kommunisták többi próbálkozását is, elutasították a nem kommunista többségű szervezetek.

A Szocialista Párt 1944 novemberi rendkívüli kongresszusa

1944. november 9. és 12. között ülésezett hosszú idő után ismét a Szocialista Párt kongresszusa, ahol egyelőre csak a már felszabadított területek és az Ellenállásban részt vevő föderációk vezetői képviselték magukat. Fő feladatuk elsősorban a párt újjászervezése, azoknak a volt vezetőknek a pótlása volt, akik árulókká lettek, vagy hősi halált haltak az antifasiszta harc alatt. Az újjászervezett párt elismerte azoknak a tagságát, akik az illegális Szocialista Pártnak is tagjai voltak, akik mint az Ellenállás résztvevői egyénileg kérték felvételüket, ugyanakkor kizárta azokat, akik igent mondtak Vichyre. A kongresszus kitárta a kaput a régi párttagok előtt is, ha csak azok nem kompromittálták magukat a megszállás éve alatt. A régi Állandó Igazgató Bizottság (Commission administrative permanente) helyére, amely a párt különböző irányzatait arányos képviselőkhöz juttatta, 25 tagú Igazgató Tanácsot (Comité Directeur) bízott meg a kongresszus. Az Ellenállásban aktívan harcoló fiatal szocialisták előretörésée jellemezte a négy napos tanácskozást, akik felborítva a régi egyensúlyt, a párt baloldalát erősítették, mindaddig, amíg a régi helyi káderek ismét be nem kapcsolódtak a szervezeti élet megindításába.³¹

A kongresszus tanácskozásai során szóba került, ha nem is központi kérdésként a munkásegység is. A küldöttek elvetették mind az antikommunizmust, mind a túlzott szimpátiát a kommunisták irányában, ugyanakkor egységfelhívást fogalmaztak meg. „A munkásegység az egész világon létezett

³⁰ Az elnevezés az 1789-es rendi gyűlésre utal.

³¹ A. Philip: Les socialistes Párizs, 1967. Ed. du Souil. 112—113. p.

már egy kevésbé tragikus korszakban, amikor nem volt még világosan észrevehető egy majdani társadalmi átalakulás lehetősége, szükségessége és közelsége. Az egység olyan nézeteltérések és olyan, a korszakban fontos okok miatt tört meg, amelyek azóta fokozatosan csökkentek és napjainkra gyakorlatilag megszűntek létezni. Az egységet újra meg kell teremteni a munka, Franciaország és a béke érdekében. A Szocialista Párt ünnepélyesen megújítja azt az ajánlatát, amelyet még a földalatti mozgalom idején tett. Teszi ezt őszintén, hagyományos becsületével.”³²

A kongresszus tehát — úgy látszott — valóban komolyan vette a pártnak az Ellenállás harcai alatt már több ízben kinyilvánított egységakarátát, amelyet most a gyakorlatban is meg kívánt valósítani.³³

Ez az állásfoglalás a baloldal megerősödésének, a parlamenti csoport hátterbe szorulásának volt köszönhető, amelyet az is jelzett, hogy a titkárság élére az illegális pártot is irányító, a szocialisták középnemzedékéhez tartozó Daniel Mayer került.³⁴

Ez a nemzedék már a kommunistákkal történt szakítás után, az 1930-as években lépett a pártba, s kevesebb fenntartással viseltetett irántuk, mint az idősebbek, a Tours-i kongresszuson a SFIO derékhadát alkotó kisebbség.

Az első lépések a munkásegység megteremtése érdekében

A Francia Kommunista Párt válasza nem sokat váratott magára. 1944. november 14-én a Politikai Bizottság örömmel vette tudomásul a szocialisták részéről megnyilvánuló egységtörekvéseket, és számot vetve az új helyzettel, kinevezett egy bizottságot Jacques Duclos vezetésével, hogy felvegye a kapcsolatot a Szocialista Párttal. Ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy az egységről meginduló tárgyalások nem zavarhatják meg az Ellenállás Nemzeti Tanácsának és az Ellenállás többi szervének egységét. A munkásosztály egységének megvalósítása nem szolgálhatja a más osztályokkal létrehozott egység megbontását.³⁵

A kommunisták tehát pozitív választ adtak a szocialisták kezdeményezésére. Egyben azonban óvatosnak is mutatkoztak, hiszen a párt legfontosabb célkitűzése, a fasizmus teljes megsemmisítése érdekében egy esetleges külön szövetség zavarhatta volna a nemzeti egység lehetőségeit. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy mindkét párt tagja volt de Gaulle ideiglenes kormányának, és a hirtelen közeledés a szocialistákhoz a kormányon belül megrendíthette volna a kölcsönös bizalmat.

A pártnak a munkásegységről vallott álláspontját 1944 végén megismerhetjük abból a beszédből, amelyet Maurice Thorez tartott a Vélodrôme d’Hiverben 1944. november 30-án, három nappal a Szovjetunióból történt hazatérése után.

Thorez végig nagy hangsúlyt fektetett annak bizonyítására, hogy az adott helyzetben egész Franciaország érdekeit szolgálja a párt, amelynek fő célja

³² Le Populaire 1944. november 14. (A szöveget Vincent Auriol és Jules Moch szerkesztette.)

³³ R. Verdier id. mű 128. p.

³⁴ A. Philip id. mű. 113. p.

³⁵ L’Humanité 1944. november 16.

megvalósítani „minden igaz francia egységét”. A nemzeti egységről, annak szükségességéről a következőket mondta: „... a nemzeti egység ma fontosabb, mint eddig bármikor volt. Befejezni Franciaország felszabadítását, folytatni a háborút szövetségeseink oldalán a hitleri Németország szétzúzásáig, Franciaország gyors újjászületésén dolgozni, biztosítani hazánknak a megérdemelt rangot a nagy nemzetek sorában — mindez nem egy párt, vagy néhány államférfi feladata. Ez az egész nép feladata... franciák millióinak feladata, hogy egyesülve a nemzeti zászló égisze alatt megteremtsek az erős, demokratikus és független Franciaországot. Politikai Bizottságunk ebben a szellemen válaszolt örömmel a Szocialista Párt javaslataira, hogy vonjuk szorosabbra az egység szálait minden munkás között, hogy közös akciókat határozhassunk el a fenyegetővé váló reakcióval szemben, hogy megteremtjük egy nagy nemzeti munkáspárt, a francia nép nagy pártjának alapjait.”³⁶

Ebben a beszédben tűnik fel a nagy munkáspárt elképzelése első ízben a párt céljai között. A beszéd ezt követő részében Maurice Thorez a párt eddigi tevékenységét értékelve, felsorakoztatva azokat a kísérleteket, amelyeket a párt az Ellenállásban megvalósult nemzeti egység meghosszabbítása érdekében tett, úgy véli, hogy a munkásegység is az egységfrontpolitikát segítheti.

A következő hetekben a FKP megsokszorozta azokat az erőfeszítéseket, amelyek a szocialistákkal folytatandó tárgyalások megkezdését sietteték. Az első megbeszélés 1944. december 4-én zajlott le a két párt között. A tárgyaláson a szocialisták részéről Vincent Auriol, Renée Blum, André Le Trocquer, Daniel Mayer, Jules Moch és Robert Verdier vettek részt, míg a kommunistákat Jacques Duclos, Étienne Fajon, Raymond Guyot, Léon Mauvais és Arthur Ramette képviselték.³⁷

A párbeszéd eredményeként Állandó Összekötő Bizottságot (Comité d'entente permanent) hozott létre a két párt. A Bizottság feladata volt az aktuális problémák közös megvitatása, a „dolgozó franciák politikai egyesítése módozatainak kidolgozása”.³⁸ Az aktuális politikai problémák megvitatása az akcióegység megvalósítását szolgálta, míg az egyesítés távlati célkitűzés maradt ugyan, ám a bizottság tevékenységében, illetve a két párt közötti együttműködésben az akcióegység kialakítására irányuló törekvés, legalábbis elvi síkon, összekapcsolódott a stratégiai céllal, a majdani szervezeti egységgel. Ezt a kijelentésünket azonban pontosítanunk kell, a kérdés alaposabb vizsgálata eredményeként.

A Szocialista Párt titkársága ugyanis a bizottság létrehozása után nyomban tudtára adta a megyei föderációknak, a párt aktivistáinak: „Az Igazgató Tanács szükségesnek tartja felhívni az Önök figyelmét arra, hogy nemzeti összekötő bizottság létrehozásáról van szó. Magától értetődik tehát, hogy nem lehet szó ugyanilyen bizottságok létrehozásáról területi, megyei vagy helyi szinten.”³⁹

A helyi és megyei összekötő bizottságok alakításának visszautasítása a szocialisták részéről azzal magyarázható, hogy 1944 végén a párt szervezetsége korántsem volt még olyan erős, mint a háború előtti időszakban. A szervezetlenség azzal fenyegette a szocialistákat, hogy az esetleges alulról jövő

³⁶ Oeuvres de M. Thorez V. könyv 20. kötet 139. p.

³⁷ L'Humanité 1944. december 5.

³⁸ L'Humanité 1944. december 6.

³⁹ Idézi Robert Verdier: id. mű 127—128. p.

kezdeményezés alapján megvalósuló egység eredményeként felolvadnak a Kommunista Pártban. A szocialisták tehát már az Összekötő Bizottság megalakulásának pillanatában számoltak tagságuk esetleges balrafordulásával, és mindent elkövettek ennek megakadályozására.

Az Összekötő Bizottság 1944. december 19-én ült össze első ízben. Négy testület létrehozásáról hoztak határozatot, amelyek közül az egyiknek az akcióegység kialakításával és az idevágó kérdésekkel kellett foglalkoznia, a másiknak a majdani szervezeti egység kialakítása, az azzal kapcsolatos nézeteltérések elsimitása lett a feladata. A harmadik bizottságnak a két párt tagjai és szervezetei közötti konfliktusok elbírálásában kellett közreműködnie. Mindhárom munkacsoport az Összekötő Bizottságnak, mint kollektív vezető szervnek volt alárendelve. Kineveztek egy úgynevezett szűkebb bizottságot („bureau restreint”) az Összekötő Bizottság munkájának irányítására és a sürgős problémák esetleges azonnali rendezésére. Mind a négy esetben paritásos alapon választották meg a tagokat. A szűkebb bizottságban a következők vettek részt: Jacques Duclos, Léon Mauvais, Raymond Bossus a kommunisták, Daniel Mayer, Vincent Auriol, Robert Verdier a szocialisták részéről.⁴⁰

Ezen az ülésen hangzott el a kommunisták javaslata a helyi és megyei összekötő bizottságok létrehozására. Az indítványt, amellyel a szocialisták előre számoltak és amelyre korábban már megadták a választ az előzőekben már idézett körözüvényben, Vincent Auriol és társai elutasították.⁴¹

Ezt követően erről a témáról nem alakult ki további eszmecsere.

A helyi és területi összekötő bizottságok alakítása 1934—35-ben már egy ízben vita tárgyát képezte a két párt között. Akkor az Országos Összekötő Bizottság döntése nyomán a szocialisták voltak azok, akik a helyi bizottságok megalakítását hallgatták, majd szabotálták.

Az Összekötő Bizottság munkájáról az ülés másnapján Jacques Duclos számolt be a Politikai Bizottság tagjainak, akik felhívták összekötő bizottságbeli képviselőiket, hogy „továbbra is járjanak elől a két párt közti akcióegység és szervezeti egység, a dolgozók egységes pártja és a francia nép egységének megteremtésében”.⁴²

Hogyan vélekedtek a szervezeti egységről ugyanebben az időszakban a szocialisták? Reagálva a tömegek egységakarataira és a Francia Kommunista Pártnak az „Egyesülni, harcolni, dolgozni!” jelszóban is megnyilvánuló törekvésére, mint már említettük, rendkívüli kongresszusukon formálisan kinyilvánították egyesülési szándékukat. Arról az indítványról Vincent Auriol az Igazgató Tanács 1944. december 21-i ülésén a következőket mondotta: „... ez csak egy mód elhárítani egy esetleges kommunista kezdeményezést”. Jules Moch mindehhez még a következőket fűzte hozzá: „A kongresszus nem akarja vállalni egy esetleges szakítás felelősségét.”⁴³

Léon Blum távollétében — ő ekkor még a buchenwaldi koncentrációs tábor foglya — az Igazgató Tanácsban az erőviszonyok már a szervezeti egységet ellenzők javára dőltek el. A kommunistákkal folytatandó akcióegységpolitika mellett voltak: André Laurent, André Philip, Jules Moch. Vincent

⁴⁰ L'Humanité 1944. december 20.

⁴¹ R. Verdier id. mű 132. p. Robert Verdier az SFIO képviselőjeként jelen volt az Összekötő Bizottság ülésén, sőt beválasztották a „szűkebb bizottságba is”.

⁴² Forrás megnevezése nélkül idézi Jean Duma: L'unité organique. in Cahiers d'histoire de l'Institut M. Thorez 1974. N. 6.

⁴³ Histoire du réformisme 243. p.

Auriol; bármilyen együttműködés ellen: G. Jacques Naegelen és Le Trocquer, aki szerint „a kommunisták a szocializmus legádázabb ellenségei”. A testületben csupán egy kisebbségi csoport volt a szervezeti egység mellett: Tanguy-Prigent, Crumbach, Paul Blancourt, Marty-Capgras. Az ő szerepüket ráadásul még az is csökkentette, hogy sohasem voltak a Szocialista Párt politikájának igazi meghatározói.⁴⁴ Szemben tehát azzal az eléggé elterjedt felfogással, miszerint a Francia Szocialista Párt vezetésének véleménye az egységről alapvetően Léon Blum hazatérése és a politikai életbe való bekapcsolódása után változott meg, azt kell mondanunk, hogy a többség mindvégig ellene volt a tényleges szervezeti egységnek, s csupán az akcióegységet támogatta.

*A Francia Kommunista Párt stratégiájának megfogalmazása
a Központi Bizottság 1945 januári ülésén*

A pártstratégia módosításának vizsgálata előtt tekintsük át röviden, milyen szerepet töltött be a Francia Kommunista Párt az 1944 végén, 1945 elején újraéledő és lassan konszolidálódó francia politikai életben.

A FKP abból indult ki, hogy az új helyzetben nincsenek meg a kettős hatalom feltételei, márcsak azért sem, hiszen a hatalomnak egyaránt részesei a két antagonisztikus osztály, a burzsoázia és proletariátus képviselői. Ez annak köszönhető, hogy ezen politikai erők egymáshoz való viszonya jó irányban — a munkásosztály javára — változott meg az antifasiszta harc időszakában, megmaradt azonban a sajátos osztályérdekek antagonizmusa. Ennek bizonyítékát látja a párt a „trösztök árulásában”. Sok üzem, amely a háború alatt a német hadigazdaság részévé vált, csak a háború után állította le, vagy csökkentette a termelését a gazdasági nehézségekre hivatkozva.

„Valójában sok nehézségünket ugyanazok az emberek és ugyanazok a csoportok provokálják, vagy súlyosbítják, akik 1940-es bukásunkért felelősek . . . , ők azok akik megvetik a népet és a demokráciát.”⁴⁵

Nincs szó a burzsoázia összeomlásáról, csupán a Vichy-rendszer politikai bukásáról és a burzsoázia egy részének kompromittálódásáról. A burzsoázia képviselői továbbra is megőrizték pozícióikat a gazdaságban és a politikai intézményrendszerben.

A kérdés az, hogy a pártnak le kell-e mondania a nemzeti egység stratégiájáról, amely Maurice Thorez kifejezése szerint „legbiztosabb záloga Franciaország legteljesebb és leggyorsabb újjáéledésének”.⁴⁶

Folytatni lehet-e a nemzeti egység politikáját, azután, hogy a kommunistákat kizárták az algériai reformokat előkészítő bizottságból, s hogy csupán két prefektusi tisztséget kaptak a felszabaduláskor, s hogy az első ideiglenes kormányban csak két miniszteri tárcával rendelkeztek.⁴⁷

A kormányban való részvételt a párt a hatalom valódi támogatásaként fogta föl, ugyanakkor nem rejtette véka alá esetleges kritikai megjegyzéseit

⁴⁴ ibid 243. p.

⁴⁵ Maurice Thorez: S'unir, combattre, travailler . . . Oeuvres de M. Thorez V. könyv 20. kötet 179. p.

⁴⁶ Maurice Thorez: Vive à jamais l'union de la Nation française! Oeuvres de M. Thorez V. könyv 20. kötet 21. p.

⁴⁷ Az 1944. szeptember 9-én beiktatott kormányban François Billoux az egészségügyi, Charles Tillon a légügyi tárcát kapta meg.

sem. Jacques Duclos az 1944. augusztus 31-i KB ülésen az akkor még tulajdonképpen árnyékkormányként létező szervezetről a következőket mondta: „Olyan kormányra van szükség, amely valóban Franciaországot képviseli . . . , mert a kormány néhány jelenlegi személyisége semmit sem reprezentál.”⁴⁸ A kormányt a párt aszerint szándékozik megítélni, hogy az mennyiben hajlandó az Ellenállás Nemzeti Tanácsának programját képviselni és végrehajtani. Ezért a FKP felhívja a francia népet: „működjön együtt a kormányval az Ellenállás elfogadott programjának alkalmazásában és egységre, cselekvésre serkenti a népet, hogy az újjászületés programja megvalósuljon. Ennek érdekében felhagy a hatóságok zaklatásával, hogy azok Franciaország érdekeit szem előtt tartva cselekedjenek.”⁴⁹

A munkásosztálynak meghatározó szerepet kell játszania az ország újjáépítésében ugyanúgy, mint az antifasiszta harcban. Ennek érdekében a munkásosztálynak új szövetségre van szüksége a parasztsággal, a középosztályokkal, az értelmiséggel. Röviden így foglalható össze a nemzeti egység politikai osztálytartalma, amely a tömegek aktív részvételében bíz az újjáépítés során.

Milyen erőt képviselt a Francia Kommunista Párt Franciaország felszabadulásakor?

A FKP 1944-re a munkásosztály legnagyobb pártjává vált a nagy iparvárosok egy részében. Ez a változás 1936-hoz képest jelentősnek mondható. A párt elsősorban területi szervezeteinek erősítését tartotta fontosnak, amelyet az Ellenállás harcai követeltek meg. Ennek következményeként üzemi szervezetei gyengébbek voltak, mint például 1937-ben. Vonatkozik ez elsősorban Észak- és Kelet-Franciaország ipari központjaira, valamint Párizsra és környékére. 1937 decemberében Seine és Seine-et-Oise megye föderációi 115 367 taggal működtek, ugyanez a terület a X. kongresszus idején csak 87 262 párttagot tömörített. Ezt az aránytalanságot csak a X. kongresszus után sikerült valamelyest csökkenteniük. 1944 decemberében a párt taglétszáma 300 ezer körül volt, valamivel kevesebb, mint 1937-ben.⁵⁰ A párt szövetségi politikájának eredményeként nőtt a mezőgazdasági munkások aránya különösen Dél-, Közép- és Délnyugat-Franciaországban, tehát főként azokon a területeken, amelyek felszabadításában az Ellenállásnak nagy szerepe volt. Csatlakoztak a párthoz olyan alkotó értelmiségiek, mint például a fizikus Paul Langevin, Frédéric Joliot-Curie, Paul Éluard és Pablo Picasso.⁵¹ Összességében a párt taglétszámának növekedése még gyorsabb volt, mint a népfront időszakában. Míg Párizs felszabadításakor 60 000 tagja volt az illegális pártnak, 1945 januárjának végén már több mint 387 000, vagyis több mint 1937-ben. Ami leginkább problémát okozott a háború végén, az a középkaderek hiánya, hiszen a harcok során kivégzett vagy deportált 15 000 kommunista elsősorban a párt megbízható, régi tagjaiból került ki.⁵²

A párt tevékenységében nyilvánvalóan zökkenőket okozott az illegális harci formák időszertejlenné válása, a fegyveres harc utáni alkalmazkodás a politikai küzdelem másfajta játékszabályaihoz. A fegyveres szervezetek szerepét a párt tagjainak egy része túlértékelte és bizonyos illúziók éltek a hazafias milíciák és az Ellenállás többi fegyveres alakulatának további sze-

⁴⁸ Idézi J—P. Scot id. mű 242. p.

⁴⁹ Jacques Duclos: Éditorial du Communism 1944. november 1. szám.

⁵⁰ Histoire du réformisme 309. p.

⁵¹ J—P. Scot id. mű 243. p.

⁵² ibid 243. p.

repével kapcsolatban. Ezek a problémák, amelyeket a párt szervezeti gyengeségei is erősítették, elsősorban a Központi Bizottság Ivry-i ülésén voltak jellemzőek, ám nem akadályozták a párt befolyásának figyelemre méltó növekedését.

A Központi Bizottság 1945. január 21—23-i ülése a francia nemzeti egység stratégiáját dolgozta ki. Nem taktikai jellegű módosításokat hajtott végre, hanem a korábban már külön-külön megfogalmazott célkitűzéseket, módszereket foglalta egységbe. Nem az alapok változtak, hanem a stratégia politikai kifejeződése lett pontosabb, a kialakult új szituációhoz jobban alkalmazkodó.

Melyek az alapjai a nemzeti egységpolitikának? Fontos alkotóeleme az osztályszolidaritás: a munkások, parasztok, kézművesek, kistulajdonosok és értelmiségiek összefogása, amelynek gyökere a Németországgal szembeni aktív fellépésük és állásfoglalásuk. Az ideológiai szolidaritás: a franciák többségének, katolikusoknak, kommunistáknak, radikálisoknak és szocialistáknak az egysége a Vichy-rendszerrel és a hitlerizmussal szemben. Ennek az egységnek a politikai megtestesítője az Ellenállás Nemzeti Tanácsa és a Francia Köztársaság Ideiglenes Kormánya. Az egység célja, ha úgy tetszik stratégiai célja, a náci Németország minél előbbi legyőzése és az Ellenállás Nemzeti Tanácsa programjának végrehajtása.

1944 végének eseményei azt jelzik, hogy az olyannyira áhitott nemzeti egység megteremtése súlyos akadályokba ütközhet. De Gaulle döntése a hazafias milíciák feloszlásáról, egyben lemondása a nagy nemzeti demokratikus hadsereg létrehozásáról, önkényes elfordulása az Ellenállás programjának végrehajtásáról, a személyi hatalom ezen megnyilvánulásai a reakció első ellentámadását jelzik. Ezekre válaszul a FKP ragaszkodik a hazafias milíciák további fenntartásához és ellentámadásba lendül, amelynek fő ereje az Ellenállás szerveinek életbentartása, tevékenységük meghosszabbítása és kiterjesztése a háború utáni időszakra. Nem a törvényes hatóságokkal szemben, azok helyett, hanem mellettük, megvalósítva így a közhatalmi szervek és az ellenállás szerveinek együttműködését.

A kommunisták ellen újabb kampány indult 1944 végén, amely során azzal gyanúsították őket, hogy a felszabadítási tanácsok tulajdonképpen a szovjetek szerepét kívánják betölteni és hogy a hazafias milícia és az egyéb fegyveres szervek egy leendő vörös hadsereg előzményei, így a kettős hatalom csírái.⁵³

Kétségtelen, hogy éltek hasonló elképzelések a párt egyes tagjai, csoportjai körében, ám a vezetés megosztottsága dokumentumok hiányában nem bizonyítható, sőt a meglevők, például Jacques Duclos októberi és novemberi megnyilatkozásai az ellenkezőt látszanak bizonyítani.⁵⁴

Ami bizonyos, az az, hogy Maurice Thorez visszatérése 1944. november 27-én a pártpolitika bizonyos módosítását, pontosítását eredményezte. Nemcsak arról volt szó, hogy az „új helyzetben, új módszerekkel” kell harcolni, hanem fel kellett lépni a párton belüli téveszmékkal szemben, amelyek nehezítették a pártpolitika világos és félreérthetetlen megfogalmazását. „Pártunknak igazi fordulatot kell végrehajtania. Nemzeti politikánkban meg kell változtatni néhány dolgot, amelyek Hitler hatalomra jutása óta változatlanok.” „Harcolni kell az illúziók, a szélsőségek, a szektarianizmus ellen, azok-

⁵³ ibid 245. p.

⁵⁴ Jacques Duclos: Éditorial du Cahiers du communisme 1944. november 1. szám.

kal szemben, akik úgy gondolják, hogy kisebbség is végrehajthat eredményes forradalmat. El kell kerülni, hogy az elszigetelt FKP a reakció csapdjába essen. A köztársasági rendszeren belül a kommunistáknak kell a legtöbb embert felsorakoztatni az Ellenállás Nemzeti Tanácsa programja megvalósítása mellett.” A fő célkitűzés — „harc a demokráciáért — nem azonos a szovjethatalomért vívott harccal”.⁵⁵

Ezen megfontolások alapján az Ivry-i Központi Bizottsági ülés a következő döntéseket hozta 1945. január 23-án: 1. Fel kell oszlatni a hazafias milíciát, mert „csak egy állam, egyetlen hadsereg és egyetlen rendőrség létezik”. 2. „A helyi és területi felszabadítási tanácsok nem helyettesíthetik a községi és a megyei közigazgatást. Ugyanúgy, ahogy az Ellenállás Nemzeti Tanácsa nem helyettesítheti a kormányt.” 3. „A felszabadítási tanácsok nem helyettesíthetik a központi irányítást, csupán segíthetik azokat. Feladatuk a mozgósítás, a tömegek megnyerése a maximális cselekvésre, a háború befejezése és az Ellenállás Nemzeti Tanácsa programjáért dolgozó ideiglenes kormány támogatása.”⁵⁶

Az ülés a fentiekén kívül sürgette az azonnali és teljes akcióegység megvalósítását a Szocialista Párttal, egy nemzeti munkáspárt — nem egységes néppárt — megalakítását, amely véget vetne a Tours-i szakítás következményeinek. A nemzeti egység mellett Maurice Thorez előadói beszédében nagy hangsúlyt fektetett a munkásegység megvalósításának szükségességére is. „Politikai téren a Kommunkista Párt és a Szocialista Párt megegyeztek az akcióegységben, amely mindannyiok számára a teljes egységet készíti elő a dolgozók egyetlen pártjában; haladunk egy nagy nemzeti munkáspárt létrehozása felé. A Francia Munkáspárt (Parti ouvrier français) alapelveit, módszereit, szervezeti formáit természetesen közösen állapítjuk meg. a. Marx és Engels által kidolgozott tudományos szocializmus tanításai alapján, számot vetve — gondoljuk mi — a Lenin és Sztálin nyomán továbbfejlesztett későbbi marxizmussal...”⁵⁷ „Nincs semmi kétség, hogy mi — kommunisták és szocialisták — meg fogjuk érteni egymást és teljesítjük Franciaország minden munkásának egységes óhaját: létrehozzuk a nép hatalmas pártját.”⁵⁸

Vizsgáljuk meg, hogyan alakultak a munkásegység megvalósításának lehetőségei 1945 első hónapjaiban?

A két párt közti együttműködés 1945 első hónapjaiban jónak mondható, kevesebb szó esett a szervezeti egységről, ugyanakkor több közös demonstrációt is szerveztek. 1934. február 11-e emlékére együttes felvonulást rendeztek, megünnepeelve ezzel a francia népfront létrejöttében kulcsfontosságú szerepet játszó antifasiszta tüntetés 11. évfordulóját. A parlamentben közös indítványokat terjesztettek be a fasiszták és kollaboránsok megbüntetését, valamint a közhivatalokból való eltávolítását sürgetve, az árulók javainak elkobzásáról és bizonyos államosításokról.⁵⁹

⁵⁵ Az 1944—1947 eseményeivel foglalkozó bizottság által összegyűjtött interjúkat, amelyeket volt KB és PB tagokkal készítettek, idézi J—P. Scot id. mű 246. p. (A pontos jelzet hiányzik.) A fenti történésekből álló bizottság a Maurice Thorez Intézet keretein belül, annak támogatásával működik.

⁵⁶ Maurice Thorez: S'unir, combattre, travailler Oeuvres de M. Thorez V. könyv 20. kötet 187—188. p.

⁵⁷ ibid. 190. p.

⁵⁸ ibid. 190. p.

⁵⁹ „Felhívás Franciaország népéhez” 1945. március 2.

Összeségében tehát a két párt közötti akcióegység fejlődéséről beszélhetünk 1945 elején azokban a kérdésekben, amelyek a nemzet számára létfontosságúak: az ország újjáépítése, a gazdasági élet újjászervezése, az árulók megbüntetése. Ugyanakkor már jelen vannak azok az eltérő nézetek is, amelyek a következő időszak vitáinak kimenetelét majd alapvetően meghatározzák.

A Francia Kommunista Párt stratégiájának alapjává vált egy népfrontszerű nemzeti egységfront megvalósítása. Ennek lehetőségeit azonban véleményünk szerint túlbecsülték a francia kommunisták. Ez a tévedés több — 1944 végén 1945 elején a világban és Franciaországban még meglevő, de a későbbiekben fokozatosan lefékeződő majd megforduló — tendencia túlzottan egyoldalú és optimista értékelésből adódott.

A burzsoázia hatalmi pozícióinak gyengülése nem volt általános, csupán egyes kompromittálódott rétegek, csoportok veszítették el politikai befolyásukat. A kommunisták helytelenül ítélték meg a politikai pártok majdani szerepét, túlzottan középpontba került a népfrontjellegű szervek jövőbeni szerepének hangsúlyozása. A nemzetközi helyzet a nagyhatalmak további eredményes együttműködését ígérte, így nem volt előre jelezhető a háború befejezése után, Potsdamban már tapasztalható negatív változás a győztesek egymáshoz való viszonyában, amely — a későbbiekben majd látni fogjuk — erőteljes hatással volt a francia belpolitikai helyzet alakulására.

Nehézségek a két munkáspárt együttműködésében 1945 tavaszán

Az akcióegységet érintő viták először 1945 tavaszán fejeződtek be kompromisszumos megegyezés nélkül az Összekötő Bizottságon belül. A Kommunista Párt erőfeszítései ellenére sem sikerült közös jelölőlistát összeállítani az 1945 április 29-i és május 13-i községtanácsi választásokra. Ez egyaránt vonatkozik a Nemzeti Front (Front National) listáján induló jelöltekre és a kommunista-, szocialista különlisták jelöltjeire.

Végül a kommunisták és szocialisták egyes választókerületekben nem egymással, hanem a Népi Köztársasági Mozgalom vagy más pártok helyi képviselőivel léptek szövetségre és külön listán egymás ellenében indultak. A választások két fordulója között 1945. május 3-án ült össze az Összekötő Bizottság, hogy az első forduló tapasztalatait megvitassa és a nézeteltéréseket elsimítsa.

Az ülés kölöcsönös vádaskodással kezdődött és csak részleges megegyezéssel végződött. Jules Moch a szocialisták részéről azt vetette a kommunisták szemére, hogy Montpellierben a kommunisták 12 kereszténydemokrata jelölttel — közülük 4 a Népi Köztársasági Mozgalom tagja — kötöttek alkalmi választási szövetséget. „A Népi Köztársasági Mozgalom baloldali, ha a kommunistákkal indul, jobboldali, ha a szocialistákkal?” — kérdezte epésen.⁶⁰

A kommunisták hasonló eseteket soroltak fel és olvastak a szocialisták fejére. A választási küzdelemben egy szocialista aktivista arra hívta fel a hallgatóságot, hogy válasszanak Léon Blum és Maurice Thorez patriotizmusa között, szembeállítva így a két párt doktrínáját. Ezek az apró, de az együtt-

⁶⁰ R. Verdier id. mű 147. p.

működés fejlesztésének egyáltalán nem kedvező viták végül is csak egy meglehetősen rövid és nem túl konkrét közlemény megszövegezését tették lehetővé a második forduló előtt: „Meg kell tenni minden szükséges intézkedést a közös megegyezés érdekében, akár közös listák, akár kölcsönös visszalépések révén, hogy megsemmisíthessük a fasizmust és a reakció minden formáját, bármilyen elnevezéssel álcázza is magát.”⁶¹

A viták a választások után sem ültek el. A nézeteltérések rendezésére kijelölt bizottságot elárastották az apró-cseprő ügyek, amelyeket a két párt delegációi közvetítettek. A szervezeti egység kérdése lekerült a napirendről, az Összekötő Bizottság idő hiányában felfüggesztette az arról folytatott eszmecsere és javasolta, mindkét párt készítse el saját tervezetét a témáról.

A szervezeti egység ügye azonban nem elsősorban e kisebb nézeteltérések miatt szorult háttérbe. A felszín alatt a Francia Szocialista Párt útkeresése rejtőzött.

Milyen stratégiát, milyen szövetségi politikát kövessen a régi vezetőségének egy részét elveszített párt, amelynek tagjai sorában megszorodtak az „új emberek”, akik jórészt az illegális mozgalom, az Ellenállás idején csatlakoztak a szocialistákhoz? A háború végére csaknem teljesen kimerült, elgyengült párt az ország felszabadulása után újra jelentős tömegbázist tudhatott maga mögött. Vezetőik úgy vélték, hogy az új helyzet lehetőséget nyújt a szocialista társadalmi rend megvalósítására, a demokrácia kiszélesítésére, strukturális reformok végrehajtására és a pártok egyensúlyán alapuló stabil kormányzati rendszer kialakítása segítségével.

Ebből a stratégiából következett szövetségi politikájuk is, amelyben ugyan a munkásegységre helyeződött a fő hangsúly, de nagy jelentőséget kapott benne a szövetség a burzsoázia antifasiszta rétegeivel. „Az egységpolitika komplex, nem mentes az ellentmondásoktól, a Szocialista Párt a nemzeti nagy republikánus, demokratikus és forradalmi ereje...” — írta egy újságcikkben Daniel Mayer, a párt főtitkára még 1945 januárjában.⁶²

Számot vetve a szocialisták halogató taktikájával, az Összekötő Bizottságon belüli viták eredménytelenségével a Francia Kommunista Párt vezetése úgy határozott, hogy a szervezeti egységért folytatott harcnak nagyobb nyilvánosságot kell biztosítani. Ezzel meg kívánták szerezni a tömegek hatékony támogatását, amely a szocialistákat immár határozottabb lépésekre készítette volna.

A Kommunista Párt világosan látta, hogy az egység felülről való megvalósítása elé egyre több akadályt gördítő szocialista vezetőket döntésre kényszerítheti a tömegek esetleges egységakarata. A szervezeti egység így, a felülről és alulról jövő kezdeményezés hatására, rövidebb időn belül létrejöhet.

Az elhatározást az is alátámasztani látszott, hogy az április—májusi közélettanácsi választásokon a szavazók egynegyede a Francia Kommunista Pártra adta szavazatát, amely a párt pozícióit a többi párttal szemben, — de különösen a baloldalon belül a szocialisták és radikálisok kárára — megerősítette. Addig ugyanis, míg a Szocialista Párt az utolsó 1937-es választások eredményét megismételte, a FKP jelentős előretörést könyvelhetett el. A

⁶¹ ibid 137. p. (forrás megnevezése nélkül).

⁶² Le Populaire 1945. január 9. Ugyanitt a Francia Kommunista Pártot a munkásosztály egy frakciójának titulálta.

konzervatív-mérsékelt erők jelentősen visszaestek, elsősorban a MRP térhódítása következtében. Jól mutatják e változásokat a párizsi eredmények is:⁶³

	1936	1945 április—május
Mérsékelték	39,5%	22,3 %
Szocialisták	11,6%	11,0 %
FKP	19,5%	29,06%
MRP	—	15,3 %

*Kommunista javaslat a szervezeti egység megvalósítására
a Francia Kommunista Párt X. Kongresszusán*

A Francia Kommunista Párt X. kongresszusa 1945. június 26-án, másfél hónappal a náci Németország felett aratott győzelem után, nagyon gyors és rövid előkészületek után kezdte meg munkáját.

Maurice Thorez előadói beszédében rövid összefoglalót adott a párt tevékenységéről a két előző kongresszus — 1936 január, Villeurbain, 1937 december, Arles — óta eltelt időszakban, majd feltette a kérdést: „Hogyan lehet a leghatékonyabban és a lehető leggyorsabban megteremteni egy valóban szabad és nagy Franciaországot, erős, független és demokratikus Franciaországot?”

Franciaország felemelkedésének legfontosabb feltétele, hogy minden belső és külső nehézség — a trösztök szabotázsza, az amerikai—angol nagytőke expanziója, a német imperializmus restaurációja ellenére helyre kell állítani a gazdasági életet.

Lehetőleg minél kevesebb külső segítség igénybevételével úrrá kell lenni a nehézségeken, amelyeket a munkanélküliség, a közlekedés és szállítás háborús kárai és egyes üzemek kiesése okozott. Az újjáépítés nemzeti feladat és egyben a munkásosztály feladata is. Meg kell akadályoznia a szabotázsokat, a spekulációt; sürgetni kell az államgépezet megtisztítását a fasisztáktól és kollaboránsoktól. Meg kell indítani a termelés csatáját, amely a legfontosabb feladat jelenleg.” (...)

„Ez új kifiződése a munkásosztály vezető szerepének, ugyanolyan történelmi feladata a proletariátusnak, mint egy korábbi időszakban a nemzeti felkelés idején.”⁶⁴

Hogy a munkásosztály ezt a szerepet betölthesse, két dolgot kell mindenképpen elérnie: „a személyi hatalom” és az ideiglenesség meghosszabbításának veszélye, a bürokrácia hatalma ellenében meg kell védeni a demokráciát és meg kell teremteni a nemzeti egység alapján a munkásosztály politikai egységét.

Szemben a jobboldal és de Gaulle értékelésével, amely szerint a III. Köztársaság bukását az általános választójog túltengése, a végrehajtó hatalom gyengesége okozta, Maurice Thorez a demokrácia hiányában, az intézményrendszer antidemokratizmusában látta a csőd okát. De Gaulle-nak a pártok fölösleges voltáról vallott nézetére Maurice Thorez a következőket

⁶³ V.—A. Montassier id. mű 113. p.

⁶⁴ Maurice Thorez: „Produire, faire du charbon, Oeuvres de M. Thorez V. könyv 21. kötet 137—182. p.

válaszolta: „Azok a kijelentések, amelyek a pártok megszüntetését, vagy a pártoktól független, azok fölött álló kormányról szólnak, annak a pártnak a részéről hangznak el, amely nem meri kimondani a nevét, amely nem más, mint a reakció pártja.”⁶⁵

Vátozott a kommunisták álláspontja — de Gaulle és a jobboldal nyílt kommunistellenes fellépésére válaszul — a pártok szerepével kapcsolatban. A FKP felfogása szerint a pártok szükségképpen kell, hogy létezzenek, mint a különböző társadalmi osztályok érdekeinek kifejezői. Franciaország felemelkedése nem lehet csak egy osztály, egy párt, vagy egy ember műve. „A francia társadalom jelenlegi állapotában, amikor a társadalom egyes csoportjainak érdekei nem mindig azonosak, természetesen és szükséges, hogy nagy, jól szervezett és a nemzet egészével szemben felelősséget vállaló pártok képviseljék az egyes társadalmi csoportok gazdasági és politikai érdekeit.”⁶⁶

Ennek értelmében az új alkotmánynak tartalmaznia kell a pártok felelősségét az ország vezetésében.

Még 1944 szeptemberében a FKP Politikai Bizottsága megbízott egy bizottságot André Marty elnökletével, hogy dolgozza ki az új alkotmány alapelveit, figyelembe véve a francia demokrácia és a korábbi alkotmányok hagyományait. A X. kongresszuson ismertetett tervezet öt alapvető fogalmazott meg:⁶⁷ 1. törvényes hatalom csakis a néptől származhat, 2. a kormány felelős a nemzet képviselőinek, 3. az állami privilégiumok lerombolása, a hatóságok ellenőrzése a törvényhozó testület által, 4. a feudális eredetű gazdaság és pénzvagyonok megszüntetése, 5. a demokratikus jogok kiterjesztése.

A demokrácia értelmezésével kapcsolatban Maurice Thorez tisztázta a FKP álláspontját: „A mi koncepciónk a demokráciáról ugyanaz, mint Condorcet-é, demokrácia az, ahol a társadalom minden intézményének célja a legszámosabb és legszegényebb osztály szociális, morális, intellektuális, fizikai helyzetének javítása. A demokrácia folyamatos alkotás.”⁶⁸

A népfront idejétől fogva a francia kommunisták kettős, szociális és gazdasági oldalról közelítették meg a demokráciát. „Ma a franciák többségének támogatásával olyan demokráciát kívánunk felépíteni, amely mentes a trösztök hatalmától, ahol nincs hely az olyan csoportoknak és embereknek, akik elárulták Franciaországot és Hitlert szolgálták.”⁶⁹

A demokrácia „megújítása, kiszélesítése, ennek társadalmi és gazdasági tartalma azonban meglehetősen leegyszerűsített formában szerepel a párt különböző korabeli megnyilatkozásaiban. Íme egy példa: „Nem egy osztály akaratára alapján kerül sor a trösztök gazdasági hatalmának lerombolására... Mi a közjó nevében kívánjuk kisajátítani a trösztöket.”⁷⁰ Vagyis, a közjó meg egyezik a munkásosztály érdekeivel. Ez a felfogás úgy alakulhatott ki, hogy a párt nem végezte el a nemzetet alkotó ellentétes érdekű csoportok, osztályok alapos vizsgálatát. Ugyanakkor az osztályharc politikai aspektusait mindvégig középpontba állították.

⁶⁵ Maurice Thorez: Une politique française... Oeuvres de M. Thorez V. könyv. 21. kötet 95. p.

⁶⁶ ibid 96. p.

⁶⁷ André Marty: Pour une Assemblée constituante souveraine, Xe Congrès national, Párizs 1945. Éditions du P. C. F.

⁶⁸ Maurice Thorez: Une politique française... Oeuvres M. Thorez V. könyv 21. kötet 96—97. p.

⁶⁹ ibid 97. p.

⁷⁰ Idézi J—P. Scot id. mű 251. p.

Így keletkezhetett ellentmondás a valós helyzet és az e helyzetben alkalmazott módszerek között. Így válhatott sok esetben a pártpolitika az illúziók áldozatává a társadalmi antagonizmusok figyelmen kívül hagyása miatt.

Válaszra vártak olyan kérdések, mint például: hogyan oldhatók meg a koalíciós kormányon belüli ellentétek, hogyan szerezheti meg a munkásosztály a vezető szerepet Franciaország irányításában?

A párt válasza: ehhez eszköz és egyben cél az egység, a nemzeti egység, amelynek záloga és fő ereje a munkásosztály politikai egysége.

Az Egység-Charta tervezetét, amelyet Francia Kommunista Párt X. kongresszusa 1945. június 30-án Jacques Duclos előterjesztésében elfogadott, június 12-én a l'Humanité közölte.⁷¹ A tervezet hivatkozik a szocializmus franciaországi előfutáira: Saint-Simonra, Fourier-re, Babeuf-re, Blanqui-ra, a haladó társadalmi harcok hagyományaira 1789-re, 1848-ra, a Párizsi Kommunre, a két szocialista párt 1905-ös egyesítésére és tevékenységére. A tervezet épít a francia munkásosztály és a francia nép történelmi tapasztalataira. A létrehozandó Francia Munkáspárt nemzeti és egyben nemzetközi párt is. „Nemzeti abban az értelemben, hogy minden körülmények között az igazi francia érdekeket képviseli, védelmezi, hogy nem akarja gépiesen átvinni Franciaországra egyik, vagy másik ország tapasztalatait, hogy a szocializmus győzelmét Franciaországban országunk helyzetének és nemzeti géniuszának megfelelő feltételek között akarja elérni. Nemzetközi abban az értelemben, hogy más országok munkáspártjainak rendelkezésére kívánja bocsátani a francia munkásosztály harcának tapasztalatait, s ugyanakkor maga is gazdagodni akar a nemzetközi mozgalom tapasztalataival.”⁷²

A tervezet szerint az egyesült párt forradalmi álláspontra helyezkedve visszautasítja az osztályegyüttműködés politikáját és célul tűzi ki „... a kapitalista társadalom kollektivista, kommunista társadalommá való átalakítását, a termelőeszközök és a csereeszközök (moyen d'échange) társadalmisításával, a hatalomnak a munkásosztály általi meghódításával. A Francia Munkáspárt a demokratikus centralizmus alapján áll”.⁷³ „A francia munkások nem teljesíthetik missziójukat, Franciaország teljes felszabadítását, ha nem egyesülnek egy párt keretei között.”⁷⁴

A politikai pluralizmus ezen felfogás szerint tehát nem csupán az eltérő érdekű osztályok tüркözödése, a politikai rendszerben, hanem a pártvezetés értelmezése szerint a munkásmozgalom, az osztály, a párt kategóriái teljesen összemosódnak, szinte fedik egymást. Ha egy munkásosztály van, annak egy pártban kell tömörülnie. Ez az elképzelés nem számolt az ideológiai különbözőségekkel, a pártok sokféleségével, azzal a ténnyel, hogy egy osztály objektív érdekei nem határozzák meg ezen osztály, s az osztályt alkotó emberek politikai hovatartozását, hiszen az egyes ember nem mindig jut el objektív osztályérdekei felismeréséig.

A tervezet célul tűzi ki a termelőeszközök társadalmisítását, ugyanakkor „garantálni kívánja a magántulajdon szabadságát, az egyéni és a családi munka gyümölcsét”. Ez a látszólagos ellentmondás éppen a francia sajátosságok figyelembevételét mutatja, s a tervezetnek ez a része elsősorban a paraszti rétegeknek szól. „A burzsoá diktatúra lerombolása nem valósítható

⁷¹ A kongresszus dokumentumai közül ez volt az egyetlen, amelyet a tagság, az alapszervezetek, pártsejtek megvitattak.

⁷² l'Humanité 1945. június 12.

⁷³ ibid.

⁷⁴ ibid.

meg a demokrácia kiszélesítése nélkül... a kizsákmányolók korlátozása nélkül... amely a szocializmus tanítói szerint megegyezik a proletárdiktatúrával, amely a kommunizmusba vezet.”⁷⁵ A proletárdiktatúrának és a demokráciának ez az összemosása is további kérdéseket vet fel. A FKP álláspontja úgy válik érthetővé, hogy a francia kommunisáták számára 1945-ben a Szovjetunió egyszerre képviselte a „teljes demokráciát” és a szocializmust, amely átmenet a kommunizmusba. Kétségtelen tény, hogy a párt ugyan hangsúlyozott bizonyos sajátos francia vonásokat, de a párt tömegei számára a Nagy Októberi Szocialista Forradalom volt a kiindulópont, a követendő példa. Benoît Frachon például a következőket írja: „Franciák milliói még nem ismerték fel a szocializmus szükségességét, mégis radikális változtatásokat kívánnak... Eljön az idő, amikor a lassú evolúció átalakul és a múlttal való teljes szakításba csap át.”⁷⁶ A forradalmi változás tehát csupán idő kérdése, előbb-utóbb a mennyiségi fejlődés minőségi ugrást eredményez, a demokrácia szakaszában felhalmozódónak a szocializmus objektív előfeltételei, amelyek a szocialista forradalmat elkerülhetetlenné teszik.

A FKP-nak a szocialista forradalommal, illetve a forradalom új formájával kapcsolatos nézetei ekkor semmiben sem különböztek a nemzetközi kommunista mozgalom elfogadott formuláitól. Ugyanúgy nagy hatása volt a Szovjetunió példájának, amely egyes esetekben a későbbiek során szolgai másolást eredményezett, és jelen voltak bizonyos vulgármarxista, voluntarista elemek is a párt elméletében. Ahogy a kelet-európai kommunista pártok sem ismerték fel többségükben a népi demokratikus forradalom újdonságát, az eltérő történelmi helyzet adta lehetőségeket, úgy a FKP is bizonytalankodott, annak ellenére, hogy már mögötte volt a népfront néhány éve.

A kongresszus elfogadta a Duclos által felolvasott dokumentumot is, amely az egyesülés végrehajtásának előkészítő lépéseit részletezte.

A Szocialista Párthoz intézett javaslatok a következők voltak:

1. „A Szocialista Párt Igazgató Bizottsága és a FKP Központi Bizottsága ezentúl kétértelműen összeül, hogy együtt vizsgálja meg a helyzetet, hogy a körülmények követelte határozatokat hozzon és biztosítsa azok végrehajtását.

2. A szocialista megyei vezetőségek és végrehajtó bizottságok, valamint a kommunista területi pártbizottságok és választmányok ugyanúgy fognak eljárni. A szocialista és a kommunista alapszervek ugyancsak együttes üléseket fognak tartani.

3. A két párt képviselői a kormányban azonos álláspontot fognak elfoglalni az eléjük terjesztett valamennyi kérdésben.

4. A két párt képviselői a különféle bizottságokban egyetértésben cselekszenek; együttesen vizsgálják meg a bizottságok hatásköréhez tartozó és eléjük terjesztett valamennyi kérdést és közös állásfoglalásban állapodnak meg.

5. A két párt már a következő választásoktól kezdve feltétlenül egységesen fog megállapodni jelöltjeiben anélkül, hogy ez hátrányos volna az adott körülmények között más csoportokkal kötendő megállapodásra nézve.

6. A propagandát mostantól fogva az egész országban közösen szervezik meg, úgy, hogy felhasználják a mindkét párt rendelkezésére álló kádereket és eszközöket.

⁷⁵ ibid.

⁷⁶ Benoît Frachon előadása 1944. november 22-én a Demokrata Ügyvédek Baráti Köre előtt. Idézi J—P. Scot id. mű 252. p.

7. Haladéktalanul megállapodást kell kötni arra vonatkozóan, hogy a szocialista elvtársak részt fognak venni a l'Humanité és az egész kommunista sajtó munkájában ugyanúgy, ahogy a kommunista elvtársak közreműködnek majd a le Populaire és az egész szocialista sajtó munkájában.”⁷⁷

A X. kongresszus ott a helyszínen küldöttséget is választott, amely azt a megbízást kapta, hogy a fenti javaslatokat ismertesse meg a Szocialista Párt vezetőségével.

A FKP tehát az akcióegységet majd a szervezeti egységet alulról és felülről egyszerre kívánta megteremteni. Az egyesülés lebonyolítását és az addig is működő akcióegységet nem különítette el, mindkét formát rövid távon és szinte egy időben igyekezett gyakorolni, így nem választotta szét azokat kellőképpen. Az Egység-Charta június 12-i nyilvánosságra hozatala is kissé elhamarkodottnak mondható, hiszen azt nem előzte meg e tárgyban semmilyen szocialista-kommunista konzultáció, ami az Összekötő Bizottság működését figyelembe véve valóban furcsa. Az ilyen döntés joggal irritálhatta a Szocialista Párt vezetőit.

Bár összehasonlító adatok nem állnak rendelkezésünkre, a meglevők is kellőképpen aláhúzzák a szocialista vezetők aggodalmát pártjuk felolvasásáról egy elsietett egyesülés esetén. A Francia Kommunista Párt tagjainak száma 1945 júniusában 545 000 volt, míg a Szocialista Párt 1946-ban is csak 354 000 taggal rendelkezett.⁷⁸ Természetesen a tervezet későbbi elutasításának fő okai nem a taglétszám aránytalanságával, hanem elsősorban doktrinális eltérésekkel hozhatók kapcsolatba, amelyek vizsgálatára még visszatérünk.

A pártvezetés döntése arról, hogy a szervezeti egységért vívott harcot a tömegek segítségével kell tovább folytatni, megkövetelte, hogy a párt propagandája megfelelő agitációt fejtsen ki az egyesülés érdekében. Ezen elgondolás jegyében a l'Humanité hasábjain 1945 júliusa folyamán sorra jelentek meg az egység szükségességét, elkerülhetetlenségét bizonygató cikkek. A Politikai Bizottság üléseinek — az alkotmánytervezet és az összeülő országgyűlés jellege mellett — állandó témája volt a munkásegység, az ezek érdekében tett lépések és ezek eredményességének vizsgálata.

A Politikai Bizottság 1945. július 13-i ülése megállapította, hogy a munkásság sorain belül egyre nő a munkásegységet követelők száma. „Üdvözlük az egységtörekvéseket és örömmel vesszük, hogy jónéhány szocialista szekció is az egység mellett tört lándzsát.”

A testület egyben reményét fejezte ki az egységtörekvések sikerében.⁷⁹

Marcel Cachin egy sor cikket szentelt a munkásegység kérdésének. „A munkásegység olyan kérdés-e, amely megvalósításával nem kedvez a francia nép egésze érdekeinek?” A válasz magától értetődő, hiszen csak egy munkásosztály van. „Ha ez az osztály nem egységes, elveszti minden esélyét arra, hogy harca eredménnyel járjon, hogy kivívja a demokráciát.”⁸⁰

1945. július 19-én az egység előrehaladásáról tudósít Marcel Cachin.

„Sok helységben a kommunisták meghívják szocialista elvtársaikat azokra az ülésekre, ahol a X. kongresszus állásfoglalásait ismertetik meg a párttagokkal. Üdvözölni kell ezeket a törekveseket, hiszen a szocialisták is szíve-

⁷⁷ Közli Jean-Jacques Becker: *Le P. C. veut-il prendre le pouvoir?* Párizs, 1981. Éditions du Seuil, 186. p.

⁷⁸ *Histoire du réformisme* 309. p.

⁷⁹ *l'Humanité* 1945. július 13.

⁸⁰ *l'Humanité* 1945. július 18.

sen fogadják a meghívásokat és az összejövetelek általában gyümölcsözőek. Hallatszanak azonban olyan hangok is — írja Cachin — igaz elenyésző számban, amelyek szerint a Francia Munkáspárt nem lesz demokratikus párt.”

Ezekkel a nézetekkel szemben azt ajánlja, hogy hangoztatóik ismerkedjenek meg a X. kongresszus dokumentumaival és az ott elhangzott beszédekkel.⁸¹

„A CGT-hez hasonlóan, ahol megvalósult a munkásosztály egysége, egységes politikai pártot kell létrehozni, mert ez a nemzet érdeke.” — írja 1945. július 21-én.⁸² 24-én arról tudósít, hogy a Seine megyei szocialista föderáció a június 12-én nyilvánoságra hozott Egység-Charta tervezet elfogadása mellett foglalt állást.

Marcel Cachin cikkeiben több ízben hivatkozik Jean-Jaurès és Jules Guesok példájára, akik félretéve elvi ellentéteiket a francia munkásmozgalom megosztottságának felszámolása érdekében 1905-ben a két munkáspárt egyesítése mellett döntöttek.⁸³ Hasonlóképpen emlékezett meg Raul Calas a francia munkásmozgalom két legendás alakjáról a Cahiers du communisme hátsójain.⁸⁴

1945. július 27-én, az első szocialista-kommunista akcióegység egyezmény aláírásának 11. évfordulóján Georges Cogniot, az FKP PB tagja foglalta össze az FKP egységpolitikájának eredményeit.

A cikk az 1934 óta eltelt időszak áttekintésekor csupán a pozitív tényeket említette, a „találkozásokat” kommunisták és szocialisták között.

Feltétlenül meg kell említenünk, hogy egy-egy apró célzás erejéig a kommunista sajtó említést tett Léon Blum cikksorozatáról a le Populaire-ben, ám közvetlen polémia nem alakult ki.

Ezzel az FKP tompítani igyekezett az elvi ellentéteket. Léon Blum cikkeinek tartalmára még visszatérünk, itt csupán annyit jegyezniük meg, hogy az 1945. július 5. és augusztus 7. között közölt cikksorozat figyelmen kívül hagyása rontotta a kommunisták pozícióit és a későbbiekben eleve védekezésre kényszerítette őket.

A Szocialista Párt és az Egység-Charta

A Szocialista Párt 1945 augusztusi kongresszusa a munkásegységről

Az Egység-Charta X. kongresszusi lelkes fogadtatásánál fontosabb volt a Szocialista Párt augusztusi rendes kongresszusának, de elsősorban vezetőinek reagálása e javaslatokra. Nem egy helyi szervezet helyesléssel fogadta a kommunisták tervezetét, sőt — mint már említettük — a párizsi föderáció a szervezeti egység mellett foglalt állást.⁸⁵

Más irányú változások zajlottak ugyanakkor a Szocialista Párt vezetésében, amely 1945 augusztusára tervezte első háború utáni rendes kongresszusának megtartását.

⁸¹ L'Humanité 1945. július 19.

⁸² L'Humanité 1945. július 21.

⁸³ L'Humanité 1945. július 25.

⁸⁴ R. Calas: Jaurès et Guesde Chaiers du communisme 1945. június—július.

⁸⁵ J. Duma: L'unité organique in Cahiers d'histoire de l'Institut M. Thorez 1974. No. 6. 78. p.

1945 májusában érkezett vissza Franciaországba Léon Blum, a szocialisták nagytekintélyű, tapasztalt vezetője, aki ott volt a tours-i kongresszuson. akinek neve összekapcsolódott a népfronttal, akit a Szocialista Párt tagsága megváltóként várt és tisztelt. Ám csalódottan kellett tapasztalniuk a későbbiek folyamán, hogy megrendült egészségi állapota következtében a párt operatív irányításában aktív közreműködésre képtelen, a helyzet megoldásának kulcsát sem tartja kezében, annál is inkább, mivel sohasem volt a kommunistákkal való feltétlen együttműködés híve, bár kétségtelen, hogy bizonyos esetekben nem zárkózott el a közös célok elérése érdekében az esetleges szoros együttműködéstől. De éppen a 30-as évek végének tapasztalatai mutattak példát Léon Blum hol erősebben, hol mérsékeltében jelentkező antikommunizmusára is. Az adott helyzetben az ő fellépése azoknak az erőknek kedvezett, akik a szervezeti egységet, a kommunistákkal való együttműködést nem helyeselték. Július elejétől a szocialista kongresszus befejező napjáig Léon Blum egy sor cikkben sorolta fel a szervezeti egységgel szemben támasztott érveit, válaszolva ezzel a kommunisták kongresszusi indítványira és egyben Marcel Cachin cikkeire, amelyek a l'Humanité hasábjain hívták fel a figyelmet a szervezeti egység sürgősségére és amelyekben a szerző beszámolt vidéki pártszervezetek és föderációk gyümölcsöző együttműködéséről, illetve egyesülési szándékáról.⁸⁶

Mik voltak Léon Blum érvelésének sarkalatos pontjai? Két fő problémában látta a szervezeti egység megvalósíthatatlanságának okait:

„Vajon megszabadult-e a Francia Kommunista Párt Moszkvához való kötöttségétől és Szovjet-Oroszország valóban elkötelezte-e magát a nemzetközi közösségnek?” — kérdezi Léon Blum. — Még ha a Kommunista Internacionálét feloszlatták is, még ha a Francia Kommunista Párt sem közvetlenül, sem közvetve nem áll függő, alárendeltségi viszonyban a Szovjetunióval, pszichikailag, érzelmileg mégis kötődik hozzá „megszokásból, szenvedélyesen, óriási hévvel”.

A kommunisták taktikája lehetővé teszi az emberi szellem lefokozását, túlságosan forradalmi, kötődik Leninhez és hasonlít Auguste Blanqui idejétmúlt forradalmi módszereihez. Ha a Szocialista Párt feltétel nélkül belemerne a szervezeti egység megvalósításába, megtagadná egész eddigi tevékenységét, amelyet a Tours-i kongresszus óta folytatott. Kétkelkedik abban, hogy a Francia Kommunista Párt a francia sajátosságok messzemenő figyelembevételével kívánja megvalósítani a szocializmust.

A Szovjetunió nemzetközi szerepéről a következőket írta: „Sztálin legkézenfekvőbb célkitűzése, hogy a Szovjetunió nyugati határain hűbéres országokat, de legalábbis a szovjet befolyásnak alárendelt államokat hozzon létre.”⁸⁷ „Megsérti a népek alapvető jogait, beleértve az önrendelkezést.”⁸⁸ „Sztálin nem a szocialista nemzetköziség politikáját követi... sőt a szövetséges hatalmakkal sem a feltétlen őszinteség alapján kíván együttműködni.”⁸⁹

Azzal vádolja a Szovjetuniót, hogy saját biztonságát, erejét nem tudja összeegyeztetni a kollektív biztonság követelményeivel. Léon Blum nem vett tudomást az angolszáz hatalmak szíriai, közel- és távol-keleti politikájáról, amely a görög ellenállás fegyveres eltírásáig is eljutott ugyanebben az idő-

⁸⁶ l'Humanité 1945. július 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26.

⁸⁷ Le Populaire 1945. július 21.

⁸⁸ Le Populaire 1945. július 22—23.

⁸⁹ Le Populaire 1945. július 26.

szakban. Ezek az érvek szerinte elegendőek voltak annak feltételezéséhez, hogy az egyesült párt egy esetleges nemzetközi válság hatására szétrobbanjon. A francia szocialisták egyesítik magukban a francia és a nemzetközi hazafiságot, míg a kommunisták a francia nacionalizmust kívánják összeegyeztetni a szovjettel.⁹⁰

Mi szolt még a szervezeti egység ellen, melyek voltak azok a gyakorlati okok, amelyek az Egység-Charta nyilvánosságra hozatala pillanatában kiváltották a szocialisták tartózkodását és még a viszonylag jól működő akcióegység politikát is veszélyeztették?

Az Igazgató Tanács május—június—júliusi ülésein többen egy másik évről is említést tettek, ezt azonban Léon Blum jó politikai érzékkel szándékosan elfelejtette cikkeiben elemezni.

Jacquet, a tanács egyik tagja a következőket mondta egyik felszólalásában: „A mi pártmunkásaink nem elég aktívak és a fúzió a Kommunista Párttal katasztrófát idézne elő.”⁹¹

Vincent Auriol is úgy vélte, hogy a kommunisták nagy toborzást végeztek és így pártjuk létszáma túlságosan megszorodott. Léon Blum éppen ezért attól tartott, hogy az egyesülés esetén a Szocialista Párt „egy ismeretlen és titokzatos gépezet” hatalmába kerül.⁹²

A szervezetséggel szembeni idegenkedéssel együtt a Léon Bluméhoz hasonló kifogásokat is felhoznak egyesek. Vincent Auriol szerint a proletárdiktatúra nem eléggé körülhatárolt, nem garanciáktól védett, a demokratikus centralizmus az ő számára „nem elég világos”. Vincent Auriol is visszatért a régi ellenérvekhez és nem volt hajlandó tudomást venni az új helyzetről. Az esetleges egységről ő is csupán úgy nyilatkozott, hogy az nem lenne más, mint a kommunista „tékozló fiú visszatérése a régi házba”.⁹³ Ez a felfogás, amellet, hogy a majdani egyesülést a Kommunista Pártnak a Szocialista Pártba való kollektív visszalépéseként értékeli és nyilvánvalóan a szocialisták primátusát feltételezi, a történeti tényeket, nevezetesen a tours-i kongresszus eseményeit is hanyag eleganciával kezeli.

Léon Blum is felhívta a figyelmet a túl korai, elhamarkodott közeledés veszélyeire. Véleménye szerint az egységet mindaddig halogatni kell, amíg a Szocialista Párt megerősödik, s akkor valóban méltó társként kell bánni vele. „Minél erősebbek leszünk és főleg minél erősebbnek érezzük magunkat, annál könnyebb lesz számunkra az egység.”⁹⁴

Ilyen előzmények után nyílt meg a Szocialista Párt XXXVII. kongresszusa 1945. augusztus 12-én. Az 1944. novemberi rendkívüli kongresszuson elsősorban a párt régi harcosai és új tagjai, az idős és fiatal kongresszusi küldöttek között voltak kimutatható nézetkülönbségek, amelyet tulajdonképpen az Ellenálláshoz való viszony határozott meg. 1945 augusztusára ezek a különbségek bonyolultabbá váltak.

Az eltelt hónapok politikai küzdelmei, a párt teljes szervezeti újjáéledése, a régi, háború előtti tagság ismételt bekapcsolódása a pártéletbe módosította a Szocialista Párt arculatát, a szervezeten belüli erőviszonyokat. Világo-

⁹⁰ Le Populaire 1945. augusztus 7.

⁹¹ S. P. Kramer: La stratégie socialiste à la Libération in: Revue d'Histoire de la Deuxième Guerre Mondiale 1975. április No. 98.

⁹² Histoire du réformisme 247. p. (forrás megjelölése nélkül).

⁹³ ibid 247. p.

⁹⁴ Léon Blum: Le socialisme maître de l'heure in: Léon Blum: L'Oeuvre 1944—1947. 75. p.

san körvonalazódtak három frakció körvonala: a baloldal, vagy a progresszív szárny, a centrum az úgynevezett „részvételt ellenzők” és a jobboldal, a „mérékeltek”.

A baloldal és a centrum álláspontja néhány fontos kérdésben megegyezett. E két csoporthoz elsősorban a párt fiatal- és középgenerációja tartozott, akik egyrészt féltették a párt integritását a háború utáni politikai struktúrában, másrészt tiszteletben tartották, s óvták a szocialista hagyományokat, szembehelyezkedve minden úgynevezett modernizálási törekvéssel. Ők voltak a párt „lelkiismerete”, akiket legjobban nyomasztott az a bizonytalanság, amelyet az Ellenállás felbomlása és a későbbiekben a tripartizmus gyakorlata okozott.

E két frakció nagyjából egyetértett abban, hogy az Ellenállás Nemzeti Tanácsának programjában kilátásba helyezett strukturális reformok megvalósítása késik. Aggasztónak ítélték a belpolitikai erőviszonyok módosulását, a Népi Köztársasági Mozgalom fokozatos jobbratolódását, amely az egyház befolyása növekedésének volt köszönhető. Nehezményezték, hogy a Vichy-rendszer támogatóitól és a kollaboránsoktól még mindig nem sikerült megtisztítani a politikai életet. A baloldal sürgette a népfrontpolitikához való visszatérést és a szakítást de Gaulle-val. Készek voltak együttműködni a kommunistákkal és részt venni egy koalíciós kormányban.

A centrum, ragaszkodván az 1905-ben megfogalmazott doktrínához, hangsúlyozta, hogy a pártnak egy olyan kormányban sem szabad részt vennie, amely a burzsoá állam fenntartására törekszik. A kommunistákkal való együttműködés teljes megszakításának szükségességét azzal indokolták, hogy azok hűtlenné váltak a forradalmi örökségükhöz, midőn csatlakoztak de Gaulle-hoz. A „részvételt ellenzők” csak magukat tekintették igazi forradalmároknak, akik hűek tudtak maradni Marx és Blanqui (sic!) eszméihez. A kommunistákat maguktól jobbra tartónak vallották, így akarván diszkreditálni őket.

A jobboldal vagy „mérékeltek” a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentését és megoldását egy középosztályosodási folyamattól várták. Ebből következett, hogy a pártot a munkásosztály és a középosztályok mozgalmává kívánták tenni. Ez magyarázza a csoport igényét a Népi Köztársasági Mozgalommal való szoros együttműködésre.⁹⁵

A kongresszus főszereplője kétségtelenül Léon Blum volt, aki a párt új Elvi Nyilatkozatának tervét tárta a kongresszus elé. A párt 1945-ben is érvényben levő Elvi Nyilatkozata az 1905-ös egyesüléskor elfogadott revizionista és guesde-ista nézetek elegyéből álló dokumentum volt. E deklaráció kimondja, hogy a Munkásinternacionálé Francia Szekciója az osztályharc és a forradalmi gyakorlat pártja, mely a termelés állomosítására törekszik. Parlamenti képviselői olyan csoportot alkotnak, amely a burzsoázia minden csoportjától elkülönül. E csoport nem szavazhatja meg a hadi- és gyarmati hiteleket és a titkos alapokat.⁹⁶

Léon Blum a revizionista vonásokat erősítő többek között a következőket javasolta: 1. A Szocialista Pártot ne az osztályharc, hanem az osztályakció pártjának nevezzék a jövőben, hiszen a harc a burzsoá államon belül csak egy része tevékenységének, a cselekvés viszont már etimológiai értelem-

⁹⁵ B. D. Graham: *The French Socialiste and Tripartisme 1944—1947* London, 1965. Weindenfeld and Nickolson, 90—91. p.

⁹⁶ *ibid* 92. p.

ben is kifejezi tevékenységének teljesebb voltát. 2. Ne csupán a dolgozók jogainak és politikai cselekvésének körét bővítsék, hanem az egész társadalmat alakítsák át az ember — s nem csupán a pártharcos — hanem minden ember érdekében.

A Léon Blum által használt humánus köntösbe öltöztetett frazeológia, amely nemcsak szóhasználatában, de tartalmában is új vonásokat mutatott, nem aratott egyértelmű sikert. A párttagság egy része ugyanis ragaszkodott a régi alapelvek érintetlenül hagyásához, féltve a párt jellegét, ám a megérett változás érdekében sem a baloldal, sem a centrum nem volt képes alternatív javaslat közreadására.

A kétkedőknek válaszul, Léon Blum megtartotta hazatérése óta legjelentősebb beszédét, amely mintegy összefoglalója volt a korábbiakban már idézett cikksorozatának. Hangsúlyozta, hogy a Nyilatkozat módosított változata is teljességgel összhangban van a marxista elmélettel.

Kifejtette továbbá azt is, hogy a hatalom meghódításának nem csupán a társadalom átalakítására kell irányulnia, hanem az ember létfeltételeinek általános javítására is. „Szerintem a forradalom célja nem lehet kizárólag az, hogy felszabadítsa az embert mindennemű gazdasági és társadalmi alárendeltségtől, hanem azt is célul kell tűznie, hogy a közösségi társadalmon belül az ember élvezője legyen mindazon jogoknak, melyek önmegvalósítását elősegítik.”⁹⁷

A kongresszus végül nem hozott érdemi döntést a kérdésben, csupán arról határozott, hogy 1946. március 1-ig rendkívüli pártgyűlés döntsön az Elvi Nyilatkozat ügyében. Ez a határozat tehát lehetővé tette a pártot esetleg megosztó, erőit szétforgácsoló döntés elkerülését.

A kongresszus másik fontos kérdése a kommunistákkal való együttműködés formáinak kialakítása volt. Az állásfoglalást sürgette a csaknem két hónappal korábban nyilvánosságra hozott Egység-Charta tervezet, melyet a Francia Kommunista Párt X. kongresszusa is elfogadott.

A kongresszuson is elhangzott az a tartózkodó vélemény, amelyet Léon Blum már többször idézett cikksorozatából ismertünk meg. A pártokat „ésszerűtlen lenne szervezeti egységbe kényszeríteni, mielőtt még egyéb nézeteltéréseiket rendezték volna”⁹⁸

Ez az álláspont nyerte meg a többség tetszését, amely egy gyümölcsöző együttműködéstől, vagy a teljes elzárkózástól többet várt, mint a „kierősza-kolt” korai fúziótól. A szervezeti egység megvalósítása ellen 1012, mellette 274 küldött szavazott, 212 tartózkodott.⁹⁹

A kongresszus álláspontja a munkásegységgel kapcsolatban a következőkben összegezhető: a munkásosztály egységére továbbra is törekedni kell, de a két párt közti tartós egységről csak abban az esetben lehet szó, ha kölcsönös nyíltsággal és bizalommal együtt tudnak működni. A Szocialista Párt részéről az egység feltételei az alábbiak: 1. Mindkét párt nyíltan proklamálja elvi álláspontját, a tényleges célok elkövetése nélkül. 2. A pártoknak saját szervezetükön belül demokratikus elveket kell érvényesíteniük. Mindkét párt szolgálja a dolgozók teljes közösségét. 4. Egyik párt sem függhet idegen kormánytól. 5. A pártok valósítsák meg a módszerek egységét.¹⁰⁰

⁹⁷ ibid 94. p.

⁹⁸ ibid 96. p.

⁹⁹ J.—J. Becker id. mű 187. p.

¹⁰⁰ Graham id. mű 102—103. p.

A kongresszus javasolta, hogy az októberi választások után pártközi vita-fórumokon ismételten tekintsék át az egyesülés lehetőségeit és foglalkozzanak ezzel a kérdéssel a párt 1946. március 1-ig összehívandó országos összejövetelén is.

A munkásegységgel kapcsolatban tehát a kongresszus ugyanúgy halogató álláspontra helyezkedett, mint azt tette az Elvi Nyilatkozatról folyó vita eldöntésében. Ez a halogató álláspont azonban már magában foglalta a későbbi teljes elutasítás elemeit is. Hiszen mit jelent az, „mindkét párt nyíltan proklamálja elvi álláspontját a célok elkendőzése nélkül” ha nem azt, hogy a Francia Kommunista Párt ezt eddig nem tette meg, vagy nem az igazi arcát mutatta meg.

A többi feltételt vizsgálva nem nehéz észrevenni Léon Blum cikksorozatának hatását, amely kétségbe vonta a francia kommunisták őszinte patriotizmusát, elítélte a szervezeti életükben érvényesülő demokratikus centralizmust és szemükre hányta a hatalom erőszakos kisajátításának szándékát.

A szervezeti egység elutasításának és halogatásának egyéb okait az alapvető ideológiai ellentétek mellett a Szocialista Párt szervezeti gyengeségében találjuk meg. A párt vezetőiben és tagságában élt a félelem a párt teljes feloldódásától a szervezettségét és létszámát tekintve magasabb szinten álló Francia Kommunista Pártban. Természetesen nem feledkezhetünk meg arról a teherről sem, amellyel a szocialisták és kommunisták elérkeztek az antifasiszta ellenállás közös harcaihoz, majd a háború utáni akcióegységhez. A kölcsönös korábbi sérelmek nem múlhattak el egyik napról a másikra, nem is beszélve ezen sebek személyi konzekvenciájáról. A fúzió gondolatának kisérséget elvetett felvetése és az a tény, hogy mindez nem előzetes megegyezés alapján történt, szintén hozzájárult a szocialisták egy részének „elvdításához”.¹⁰¹

A Szocialista Párt kongresszusa tehát végső soron a szervezeti egység ellen foglalt állást, nem zárva ki az akcióegység lehetőségét, sőt formailag az előbbi megvalósítását is csupán a távoli jövőbe helyezte. Gyakorlatilag azonban a kongresszus után az akcióegység további fenntartása is veszélybe került. A döntés ellen hiába emeltek szót többen is, ők elenyésző kisebbségben maradtak.¹⁰²

A szocialisták elutasító álláspontjának kommunista fogadtatása

A Kommunista Párt részéről sajnálattal vették tudomásul a kongresszus kedvezőtlen döntését, de nem tartották a helyzetet kilátástalannak. „Az egységet késleltetik, de csupán késleltetik. Az egységért vívott harc folytatódik, mint ahogy folytatódik az igazságos harc a reakció ellen és ezt a harcot szocialista testvéreinkkel fogjuk győzelemre vinni.”¹⁰³

¹⁰¹ Hasonlóképpen vélekedik erről a kérdéstről Jemnitz János a Szociáldemokrata Párt és a nemzetközi munkásmozgalom 1945–1948 című tanulmányában. Történelmi Szemle 1981/2.

¹⁰² Cahiers du communisme 1945. augusztus. Le Congrès national du Parti Socialiste 85–86. p.

¹⁰³ Ibid 87. p.

Augusztus 26-án Limoges-ban Maurice Thorez beszédében a következőket mondta: „Sajnáljuk, hogy a szocialista kongresszus a szervezeti egységre, a nagy Francia Munkáspártra vonatkozó lojális felajánlásainkat visszautasította. Sajnáljuk, hogy hasonlóképpen elutasította ajánlatainkat erőink egyesítésére, az akcióegység fejlesztésére, közös jelöltek és közös jelölőlisták állítására. A felsorolt ürügyek igazságtalanok és azt a dühöd, rágalmazó kampányt táplálják, amelyet a nép ellenségei folytatnak. Óriási tévedés volna, ha nem lépnénk tovább. Nagy kárt okoznánk a munkásosztálynak, a Köztársaságnak, Franciaországnak. Nem hisszük, hogy a Szocialista Párt kitarzana ezen álláspontja mellett és a kommunista-köztársasági szövetség helyett az UDSR-t választaná egyedüli koalíciós partnernek, azt a pártot, amelyet Frenay miniszter befolyásol és amelyik elzárkózik a kommunistáktól és a radikálisoktól. Örömmel hallottunk a Vendée- és Aisne megyei szocialista és kommunista föderációk döntéséről az egységlisták ügyében. Megalkotjuk a nagy Francia Munkáspártot.”¹⁰⁴

Maurice Thorez tehát ebben a beszédében optimistának vallja magát az egységgel kapcsolatban és — s ez a párt teljes vezetőségére vonatkozik — a szocialista párt tagságának egységakarataiban bízik.

Az új fejleményeket a FKP augusztus 31-én összeülő központi bizottsági ülése volt hivatott értékelni, ennek megfelelően meg kellett határozni mindazokat a lépéseket, amelyek az egység előmozdítását szolgálták volna. Az ülésen Jacques Duclos ismertette a párt álláspontját, amely a X. kongresszushoz képest nem változott. „A törekvés a munkásegységre a tömegek akarata, így a szocialisták csak késleltetik ennek megvalósulását.”¹⁰⁵

Részletesen elemezte az Összekötő Bizottság eddigi munkáját és Daniel Mayert tette felelőssé azért, hogy a Szocialista Párt késlekedett a saját egységjavaslatának megszerkesztésével és így a kommunistáké előzetes tárgyalás nélkül került nyilvánosságra.

A szocialisták kongresszusi pálfordulását egyértelműen Léon Blum fellépésével hozta összefüggésbe, amely — mint arra már korábban rámutattunk — csupán egyik összetevője volt az egység elvetésének. Léon Blumnak ilyen központi figurává válása nem véletlen. Szerepének megítélésében objektív és szubjektív elemek keveredtek. Kétségtelen, hogy az új, szocialista Elvi Nyilatkozat tervezete és fellépése általában a párton belüli jobboldalnak kedvezett. Az ő platformja mögé sorakozott fel a párt többsége, ám ez egyben azt is jelenti, hogy az ő álláspontja tükrözte leginkább a párt tagjainak véleményét. Elismerve Léon Blum kétségtelen kommunistaelenességét, személye megítéléséhez Jacques Duclos részéről nyilvánvalóan hozzájárult a két korábbi szakításban — Tours és a Népfrent — játszott negatív szerepe. Ez az elem Blum személyének bizonyos mértékű misztifikálásához vezetett és háttérbe szorult a többi szocialista vezető és a párttagság tényleges álláspontjának vizsgálata. Ez okozta a munkásegységet akadályozó tényezők figyelmen kívül hagyását és a tényleges politikai agitáció elhanyagolását.

Jacques Duclos egyébként ezen az ülésen az FKP részéről először és elsőként szállt elemző vitába a Léon Blum-féle tervvel, bemutatva annak revizionista, oppurtunista jellegét.¹⁰⁶ Ez a fellépés egyben a reformizmus szélének felismerését jelezte a FKP részéről.

¹⁰⁴ ibid 87. p.

¹⁰⁵ l'Humanité 1945. szeptember 2—3.

¹⁰⁶ ibid.

Az ülés állást foglalt a munkásegységért vívott harc további folytatása mellett, amelyet 1945 végén olyan fontos problémák középpontba kerülése befolyásolt, mint az új alkotmánytervezet és a körülötte zajló politikai küzdelem, az ország gazdaságának rekonstrukciója és nem utolsósorban a béketárgyalások és Németország jövőbeni sorsa.

A munkásegységért folytatott harcban a Kommunista Párt vezetőinek korabeli értékelésével ellentétben 1945 augusztusában—szeptemberében lezárult egy szakasz, még hozzá a munkásegységért folytatott harc felfelé ívelő szakasza. A két párt közti doktrinális ellentétek nem csökkentek, sőt növekedtek a továbbiakban, a Szocialista Párt vezetésében meglévő baloldali kisebbség egyre jobban elszigetelődött, nem tudott tömegbázist kialakítani sem a vezetőségben, sem a párttagságon belül. A Szocialista Párt tagjai a II. világháborút követően Franciaországban is átütő sikereket arató baloldali hullámmal szemben éppen 1945 második felétől kezdték esetenként a hullámfogó szerepét is betölteni, még hozzá olyan sikerrel, hogy az 1947 májusában éppen rajtuk tört meg véglegesen.

A Francia Kommunista Pártot is terheli bizonyos felelősség az egyesülés megghiúsulásában. Véleményünk szerint nagyobb súlyt kellett volna fektetniük az akcióegység elmélyítésére, az azon belüli együttműködési formák jobb kihasználására. Valamivel rugalmasabb politikával talán jobb visszhangra talált volna tevékenységük a szocialista párttagok és a párt mögött álló tömegek körében is. A szervezeti egység siettetése, az Egység-Charta nyilvánosságra hozatalának időpontja sem volt szerencsés. A politikai és társadalmi erőviszonyok realisabb mérlegelése segíthette volna a pártot az egységpolitika jobb kivitelezésében.

*A baloldal előretörése 1945 végén és 1946 elején.
Az FKP újabb erőfeszítései a munkásegység megteremtéséért*

1945 nyarára az FKP tehát kialakította a munkásegység megvalósításának platformját, amelynek sikere egyrészt a párt további politikájától, illetelmásrészt e politika külső feltételeitől, lehetséges határaitól függött. Ez a platform az akcióegység és a munkásegységfront rövid időn belüli sikeres működésével számolt, előirányozta a teljes politikai, ideológiai és szervezeti egység alapján megvalósuló munkásegység létrehozását.

Az Egység-Charta negatív fogadtatása a szocialisták részéről e cél elérése érdekében újabb feladatok elé állította a kommunistákat. A szeptemberi KB ülés megerősítette az egységpolitika alapelveit, ugyanakkor változtatott is az egységért folytatott politikai harc módszerein.

Az ülés éles kritikával illette azokat az elképzeléseket, amelyek szerint a teljes munkásegység megteremthető a két pártvezetés közötti egyszerű meg egyezéssel. Az egységnek ez a korábbi egyszerűsített felfogása azt eredményezte, hogy a párt kevés hangsúlyt fektetett az egyesülés és az együttműködés tartalmi oldalára, háttérbe szorultak azok az ideológiai eltérések, amelyek a két párt között fennálltak. Ez a szocialisták szerepének és erejének lebecsülését is eredményezte. A Központi Bizottság határozata leszögezte, hogy az egység elsősorban a cselekvés egységét jelenti és az csupán egy módon, a

tömegek aktív részvételével alakítható ki.¹⁰⁷ A tömegek politikai aktivizálásának egyik eszköze lett az a kampány, amelyet a FKP és 1945. október 21-i referendum kapcsán folytatott. A népszavazásnak két kérdésben kellett döntenie:

„1. Akarja-e, hogy a ma megváltozott nemzetgyűlés alkotmányozó gyűlés legyen?

2. Helyesli-e, hogy az új alkotmány életbeléptetéséig a közhatalom szervezése (az első kérdésre adott igenlő válasz esetén) annak a törvénytervezetnek a rendelkezései szerint történjék, amelynek a szövege a szavazólap hátlapján található?”¹⁰⁸

A népszavazást megelőző politikai küzdelmekben a Tanácskozó Nemzetgyűlés (Assemblée Consultative) kommunista javaslatra szuverén alkotmányozó nemzetgyűlés (Assemblée constituante) megválasztása mellett döntött, amely egyben a de Gaulle képviselte politikai erők vereségét jelentette, hiszen az ideiglenesség minél előbbi felszámolását tette lehetővé.

A szocialisták a de Gaulle-lal való szakítás helyett a népszavazáson még elfogadták az ő javaslatát, amely a jövőbeni alkotmányozó nemzetgyűlés hatalmát némileg korlátozta, formálisan elismerve a népszuverenitást.¹⁰⁹ A Szocialista Párt így a FKP-val szemben — amely e javaslatra nemmel kívánt válaszolni —, a baloldal egységét megtörve a jobboldal támogatása mellett döntött.

A népszavazáson a két kérdésre a szavazók 79,6%, és 66,3% igennel szavazott.¹¹⁰ Míg a második kérdésre adott igen a FKP vereségét jelentette, addig a referendummal párhuzamosan lebonyolított parlamenti választáson a párt 26,2%-ot ért el, szemben az 1936-os választás 15,4%-ával.¹¹¹ Így a Francia Kommunista Párt az ország első pártjává vált, több mint 5 millió szavazóval és 152 parlamenti képviselővel a háta mögött. Megelőzte a Szocialista Pártot, amely a szavazatok 23,8%-át szerezte meg és maga mögött tudhatta a radikális és radikál-szocialista képviselők támogatását. Megváltozott így a két párt egymáshoz való viszonya és első alkalommal Franciaország történetében a nemzetgyűlésben a baloldal abszolút többségre tett szert.¹¹² Az Alkotmányozó Nemzetgyűlésben az új alkotmány hívei a III. Köztársaság támogatóival szemben elsőprő győzelmet arattak.¹¹³

A választások eredményei végeredményben a demokratikus erők előretörését tükrözték, amely ismét kedvezőbb feltételeket teremtett a FKP egységpolitikájának folytatásához.

A FKP befolyásának megfelelő politikai szerepet kívánt betölteni az ország életében, amely szükségessé tette a baloldal erőinek szorosabb együttműködését. A párt nem a Népfront időszakának gyakorlatát kívánta folytatni, ugyanakkor lehetetlen volt az ellenállási bizottságok befolyásának növelése is. A párt tulajdonképpen a baloldali egységfront politikai gyakorlatát akarta megvalósítani a Szocialista Párt és a CGT (Confédération générale du

¹⁰⁷ J—P. Scot id. mű 254. p.

¹⁰⁸ Az FKP története, Bp. 1968. Kossuth 293. p.

¹⁰⁹ J—P. Scot id. mű 254. p.

J—P. Scot id. mű 254. p.

¹¹⁰ V—A. Montassier id. mű 115. p.

¹¹¹ J—P. Scot id. mű 254. p.

¹¹² V—A. Montassier id. mű 117. p.

¹¹³ 545 képviselő közül 93-an voltak az 1875-ös alkotmány hívei.

travaill — Általános Munkásszövetség) támogatásával, megnyerve a radikálisok egy részének támogatását is.¹¹⁴

Az 1943 áprilisában újraegyesített CGT, amely a tárgyalt időszakban mindvégig támogatta a FKP fáradozásait a munkásegység érdekében és 1945 januárjában az Yvry-i központi bizottsági ülésen a szakszervezeti mozgalom egyesítésére hívta fel a keresztény szakszervezeteket, az októberi választások után ismét kezdeményezőként lépett színre.

A CGT javaslatára a FKP, a Szocialista Párt, a radikálisok és az Emberi Jogok Ligája (Ligue des Droits de l'Homme), tehát a baloldali parlamenti csoport, az Ellenállás Nemzeti Tanácsa programjának aktualizálására közös tervezetet dolgozott ki, amely 1945. november 5-én került nyilvánosságra. A dokumentum legfontosabb részében államosításokra tett javaslatot, amelyek közül jónéhány, többségük de Gaulle januári lemondása után meg is valósult.¹¹⁵

A baloldali képviselőcsoport programjával szinte egyidőben a FKP Központi Bizottsága javasolta olyan kormány alakítását, amely megfelel a nemzet és a nemzetgyűlés kommunista-szocialista többségű arculatának. A FKP „egységes abban a szándékában, hogy elfoglalja mindazon helyeket, amelyek őt megilletik az ország által demokratikusan választott kormány irányító posztjai közül és határozott abban, hogy elfogadja azt a felelősséget, amelyet az október 21-i választások biztosítottak számára”.¹¹⁶ Az Yssy-les-Moulineaux-ban megtartott ülés javaslatot tett Maurice Thorez miniszterelnöki jelölésére is.

A MRP és a Szocialista Párt elutasítva minden olyan javaslatot, amely mással akarta helyettesíteni de Gaulle személyét a kormányelnöki székben, visszautasította szocialista-kommunista, kétpárti kormány alakítását is. A MRP továbbra is de Gaulle miniszterelnöksége és hárompárti — FKP, Szocialista Párt, MRP — kormány kinevezése mellett szállt síkra. Figyelembe véve a referendum második kérdésére adott igen szavazatok többségét és nem kockáztatva a „mindent, vagy semmit” lehetőségét a FKP átmeneti megoldásként elfogadta de Gaulle kinevezését, de feltételként a három legfontosabb tárcát — belügy, hadügy, külügy — magának igényelte. Ezt de Gaulle november 15-én visszautasította és kétségbe vonva a FKP nemzeti jellegét, lemondott. A lemondás egyértelmű célja az volt, hogy nyomást gyakoroljon a személyéhez ragaszkodó parlamenti csoportokra és így megkísérelje a kommunisták elszigetelését.¹¹⁷

Válaszul a FKP Politikai Bizottsága demokratikus nemzeti egységkormány alakítását javasolta a MRP-nek és a szocialistáknak, amelyben a három párt arányos képviselőlethez jutott volna.

A szocialisták ezt is visszautasították és a MRP hárompárti kormányra vonatkozó elképzeléseit támogatták, amely egyben a miniszterelnök személyének változatlanul hagyását is jelentette. Így 1945. november 19-én a Nemzetgyűlés a kommunisták tartózkodása mellett 358 szavazattal megerősítette de Gaulle-t a kormány élén.

¹¹⁴ Lásd 109-es jegyzet.

¹¹⁵ 1945. december 2. — a Banque de France, Crédit lyonnais és más pénzüzetek államosítása. 1946. március 22. — A gáz- és áramszolgáltatás államosítása. 1946. április 20—26. A szénbányászat és a biztosítótársaságok államosítása.

¹¹⁶ l'Humanité 1945. november 5.

¹¹⁷ Jacques Ducloux: Huit jours de lutte politique du P. C. F. pour un gouvernement d'union nationale et démocratique Éd. du P. C. F. év nélkül (brosúra).

A megalakuló új kormányban azonban a korábbi kettővel szemben a kommunisták 5 fővel képviseltették magukat és köztük Maurice Thorez államminiszteri kinevezést kapott.¹¹⁸ Mint látható a nagyburzsoázia érdekeit képviselő de Gaulle meg tudta őrizni vezető pozícióját, ám 1946. január 20-án a személyét és politikáját érintő újabb támadások következtében lemondott. Távozásában döntő szerep jutott annak, hogy az Alkotmány előkészítésén dolgozó bizottság szocialista és kommunista képviselői megegyeztek az alkotmány általános elvei tekintetében, amelyek előirányozták a köztársasági elnök hatalmának csökkentését és a nemzetgyűlés szerepének növelését. De Gaulle lemondása után ismét lehetőség nyílt volna szocialista-kommunista többségi kormány megalakítására, ám a szocialisták rövid időn belül harmadszor is nemleges választ adtak a kommunista előterjesztésre. Így 1946. január 24-én ismét hárompárti kormány alakult a szocialista Félix Gouin elnökletével. A kormány tulajdonképpen a három párt közös akcióprogramja alapján kezdte meg munkáját.

Az akcióprogram tartalmazta a termelés fellendítésére vonatkozó javaslatokat, szerepelt benne bizonyos államosítások és irányítási reformok végrehajtása és az alkotmánytervezet minél előbbi megalkotásának és nyilvánosságra hozatalának igénye. A későbbiekben elfogadták a bérek időleges befyaszításának tervét is.¹¹⁹

Az immáron harmadik ideiglenes kormány — ahogy elődei sem — nem nevezhető egységkormánynak, hiszen a Szocialista Párt, amely ragaszkodott a MRP részvételéhez, a kommunisták három ezirányú javaslatát is elutasították. A MRP emellett nem fogadta el az Ellenállás Nemzeti Tanácsa programjának megvalósítását sem. Ennek ellenére a harmadik kormány mégis mutatott bizonyos demokratikus irányú változást.

Ezt nagymértékben meghatározta a munkásság és a tömegek fellépése az államosítások, a társadalombiztosítás reformja és az élelmezési gondok csökkentése érdekében.

Ezeket a követeléseket a FKP sok esetben felhasználhatta álláspontja alátámasztására, így jobb tárgyalási pozícióban ülhetett asztalhoz a pártközi megbeszéléseken, a kormány ülésein és a parlamenti viták során.

A FKP és a Szocialista Párt kapcsolata 1945 ősztől 1946 tavaszáig, ha nem is nevezhető kiegyensúlyozottnak, mindenképpen bővült új elemekkel is. A hárompárti kormányok időszakában a kormányon belüli együttműködés sok esetben az Összekötő Bizottság előzetes összehívása nélkül is mindkét fél számára kielégítően alakult.

Ez főleg a kisebb jelentőségű problémák megvitatására vonatkozott, ám de Gaulle lemondásában a jó pártközi együttműködésnek és a közös érdekek érvényesülésének jó példáját láthattuk az előbbiekből. Az Összekötő Bizottság utolsó üléseit 1945. december 29-én és 1946. január 18-án éppen az alkotmánytervezet alapelveinek megállapítása tárgyában tartotta.¹²⁰

A FKP ebben az időszakban se mfüggesztette fel a Szocialista Párt reformista politikájának bírálatát és a munkásegység megvalósításának népsze-

¹¹⁸ A további négy tárca: Ambroise Croizat munkaügyi miniszter, Marcel Paul iparügyi miniszter, François Billoux nemzetgazdasági miniszter, Charles Tillon fegyverkezési miniszter.

¹¹⁹ A kormányprogramot tartalmazza Félix Gouin 1946. január 26-i levele a három kormánypárt parlamenti csoportjának vezetőihez. in: Roger Quilliot: *La SFIO et l'exercice du pouvoir 1944—1958*. Párizs, 1972. Fayard.

¹²⁰ *Histoire du réformisme* 320. p.

rúsítását. A Cahiers du communisme 1945 szeptemberi számában Étienne Fajon tíz oldalas cikkben kísérelte meg az egység néhány elméleti vonatkozásának tisztázását.¹²¹

A cikk közvetlen reagálás volt a szocialista kongresszus elutasító határozatára, egyben az első kísérlet a munkásegység problémakörének valamelyes összefoglalására a párt részéről. Étienne Fajon leszögezi: „Ha a marxizmus a munkásosztály egységének alapja, akkor természetes, hogy azok, akik ellenzik ezt az egységet, megkísérlik annak kérdésessé tételét, revízió alá veszik azt.”¹²²

A szerző tehát a gyakorlat és nem az elmélet oldaláról teszi fel a kérdést, hiszen e kijelentés alapján Léon Blum nem a két párt közti teoretikus eltérések következtében ellenzi a munkásegységet, hanem éppen fordítva. Ezzel a nagyon is praktikus megközelítéssel jelzi Étienne Fajon a saját és a pártvezetés azon véleményét, hogy az a gondolatrendszer, amelyet Léon Blum képvisel, nem vonatkoztatható a párt egészére, sőt, a párt egész elméleti doktrínájára sem. Mint azt már korábban is több helyen jeleztük, a FKP vezetői lehetőséget láttak a szocialista párttagság és a vezetés szembeállítására. Úgy gondolták, a párttagok nagy része támogatja az egységet és az ő megnyerésük esetleg a pártvezetés véleményének megváltoztatását eredményezheti.

A cikk egyébként ismerteti és részletesen elemzi az Egység-Charta tervzetet, ismételten leszögezve, hogy a Francia Munkáspárt csakis marxista elméleti bázison jöhet létre. Ezzel kapcsolatban idézi Pietro Nenninek az Olasz Szocialista Párt vezetőjének, pártja legutóbbi kongresszusán tett kijelentését, mely szerint: „egy szocialista párt elméleti rendszere csakis a marxizmus lehet”.¹²³

A Szocialista Párt vezetősége és tagsága közti szakadéokra hívja fel a figyelmet Léon Mauvais cikke is a Cahiers du communisme 1945 decemberi számában.¹²⁴

Olyan esetekről számol be a cikk, amelyek a tagság és a pártvezetés konfliktusait bizonyítják. Puy-de-Dôme-ban kizártak szocialista párttagokat azért, mert a községtanácsi választásokon közös listában egyeztek meg a kommunistákkal.¹²⁵ Léon Mauvais hírt ad bizonyos túlzásokról is. A szórva-nyosan megalakított francia munkáspárti szekciók egyikében az egyesült pártba belépőknek le kellett mondaniuk korábbi — szocialista vagy kommunista — párttagságukról.¹²⁶

A cikk végül leszögezi: „az egyesült Francia Munkáspárthoz csatlakozók feltétlenül csak azok lehetnek: akik kommunista vagy szocialista szekciók tagjai is egyben”.¹²⁷

Meg kell állapítanunk — bár pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre —, hogy az egységnek Léon Mauvais által is említett megnyilatkozásai nem voltak általánosak. Feltehetően azért nem találtunk egyik pártsajtóban sem sok hasonló esetről szóló beszámolót és a vizsgált dokumentumok is hallgatnak ezekről.

¹²¹ Cahiers du communisme 1945. szeptember, 8—18. p.

¹²² ibid 8. p.

¹²³ ibid 8. p.

¹²⁴ Cahiers du communisme 1945. december, 97—100. p.

¹²⁵ ibid 98. p.

¹²⁶ ibid 99. p.

¹²⁷ ibid 125. p.

*Az együttműködés újabb nehézségeit,
a szocialisták jobbrafordulásának első jelei*

A politikai erőviszonyok újabb átcsoportosulását az alkotmány körüli viták, majd a demokratikus alkotmánytervezet 1946. május 5-i elutasítása jelezte. Az alkotmánytervezetet, amelyet április 19-én 309 szavazattal 249 ellenében az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elfogadott, a népszavazáson 10 millió 274 ezer szavazóval szemben csak 9 millió 110 ezren támogatták. Jelentős volt a tartózkodók száma is, közel 4 millió 800 ezer.¹²⁸

A szavazók ilyen értelmű döntéséhez több tényező járult. A júniusi választások eredményei azt mutatják, hogy a FKP tömegbázisában nem történt jelentős változás, csupán jelentéktelen belső átcsoportosulás, ami körülbelül 200 ezer paraszti szavazat megnyerését és valamivel több munkás szavazó elvesztését jelentette.¹²⁹

Hozzájárult a jobboldali ellenkampány is a tervezet bukásához, hiszen de Gaulle távozása után nem szűnt meg a terror rémével, a Nemzetgyűlés diktatúrájával, vagy éppen a proletárdiktatúrával fenyegetőzni. A jobboldali sajtó mindent elkövetett Churchill fultoni beszédének felerősítése érdekében, félelmet keltve a magántulajdon, a vélemény- és sajtószabadság esetleges elvesztésének lehetősége miatt. Egyben látni kell, hogy ez az agitáció az alkotmánytervezettel szemben az ideiglenesség meghosszabbítását volt hivatva elérni, ami lehetőséget nyújthatott volna a politikai erőviszonyok erőteljesebb megváltoztatására. Ezek a kétségtelenül negatív tényezők sem elégségesek azonban annak megértéséhez, hogy az 1946. június 2-i második alkotmányozó nemzetgyűlési választásokon a jobboldal és a MRP 600 ezer szavazatot nyert, míg a baloldal 2 milliót veszített május 5-én.¹³⁰

Fel kell vetnünk a Szocialista Párt felelősségének lehetőségét. A Szocialista Párt politikájának újabb távolodását a kommunistáktól 1946 tavaszán még nem jelezte a párt ideiglenes konferenciája. A résztvevők 36%-a, a „baloldal”, 1947-en (2549 mandátummal szemben) amellett szavazott, hogy a párt továbbra se törölje az Elvi Nyilatkozatból a marxizmusra való hivatkozást. A „jobboldal”, 1848-an (a mandátumok 41%-a), amely a felépítendő társadalom elnevezésből a „kommunista” jelszót törölni kívánta nem szerzett abszolút többséget.¹³¹ Ezek az arányok a párton belüli erőviszonyok viszonylagos változatlanságára utalnak.

Az alkotmánytervezet bukásának okait vizsgálva szembevetendő, hogy a tervezet elfogadása és a népszavazás között eltelt időben csak a Szocialista Párt álláspontja változott meg jelentős mértékben. A párt Igazgató Tanácsa április 25-én ugyanis, miután megsértve az akcióegységet az „igen” melletti közös szocialista-kommunista kampánytól elzárkózott, a következő táviratot küldte a föderációnak: „A Kommunista Párttal a referendumért közösen

¹²⁸ J—P. Scot id. mű: 591. p.

¹²⁹ ibid 258. p.

¹³⁰ ibid 259. p.

¹³¹ B. D. Graham id. mű 160. p. Hasonló adatokat találunk Gérard Pointreau: *Le Parti socialiste S. F. I. O. au lendemain de la Seconde Guerre mondiale. Autour du Congrès national de 1946* című könyvében. Univ. de Paris X. Nanterre 1972. juin 104—116. p. Ez utóbbit idézi *Histoire du réformisme* 319. p.

folytatott propaganda teljes betiltása — stop — az Igazgató Tanács semmilyen kihágást nem tűr.”¹³²

Az akcióegység felrúgásához hozzájárult még az a rágalomhadjárat is, amit André Le Trocquer szocialista párti miniszter kezdeményezett. Azt állította, hozzájárulva a l'Aurore és a le Figaro antikommunista kampányához, hogy a kérdés tulajdonképpen az, hogy továbbra is a szocialista Félix Gouin marad az ideiglenes kormány elnöke vagy Maurice Thorez lép a helyébe.¹³³ A „kommunista veszély”, a proletárdiktatúra felemlegetése nemcsak a „nemmel” szavazók táborát növelte, hanem növelhette volna egy angol típusú munkáspárti csoportosulás kialakulását Léon Blum körül, a szocialisták és a MRP közreműködésével.

A Szocialista Párt Igazgató Tanácsa május 7-én a szavazás után két nappal ezek után nem véletlenül nyugtázhatta, hogy a hagyományos szocialista szavazók egy része nemmel szavazott és „gátat emelt így Maurice Thorez hatalomra jutása elé”.¹³⁴

Június 2-án egyébként a párt, a reá leadott szavazatok 30%-os csökkenését, 300 ezer ember bizalmának elvesztését regisztrálhatta.

A szocialisták felelőssége mellett azonban nem hallgathatjuk el azokat a taktikai hibákat sem, amelyek a Francia Kommunista Párt tevékenységében voltak fellelhetők. Az 1946. április 20-i KB ülésen Jacques Duclos arról beszélt, hogy június 2. az a régóta várt nap, amikor a párt a csúcsra érkezik „minden pártot megelőzve és így senki nem tiltakozhat, hogy a Köztársaság elnökének címét kommunista kapja minden francia reménye beteljesülése-ként”.¹³⁵

A párttagságban valóban éltek illúziók a kormányban való részvétellel kapcsolatban. Sokan nem tudtak különbséget tenni a „kormányban való képviselet és a hatalomban való részvétel között”.¹³⁶

A pártvezetés ugyan tisztában volt azzal, hogy a hatalom meghódítása nem fejeződik be a kormányhatalomban való részvétellel, vagy annak megszerzésével. Szükséges hozzá a franciák többsége támogatásának megszerzése, a kormány irányításának megszerzése, az igazgatás reformja és az adott esetben a baloldali képviselőcsoport programjának végrehajtása.

A FKP nem játszott a vizsgált időszakban vezető szerepet a francia politikai életben, mégis hozzájárult a demokratikus és szocialista reformok kivívásához, felhasználva jelentősen megnövekedett tömegbefolyását a munkásság körében és a CGT-ben megtévesztő egységet.

Bármilyenek is voltak cselekvésének objektív és szubjektív határai, igyekezett megszerezni a jobboldal visszaesésének következtében időlegesen talajtvesztett rétegek támogatását. E törekvésének sikertelenségében döntő jelentőségűnek mondható a Szocialista Párt egységellenes magatartása, amely végül is a népi erők előretörésének gátja lett.

¹³² J.—P. Scot id. mű 259. p. forrás megjelölése nélkül.

¹³³ ibid 259. p.

¹³⁴ ibid 259. p.

¹³⁵ Jacques Duclos: En avant pour la victoire de la République! Beszámoló az FKP KB ülésén 1946. április 20-án Centillyben. Éd. du P. C. F. év nélkül (brosúra).

¹³⁶ l'Humanité. 1946. január 21.

A FKP fokozatos elszigetelődésének kezdetei

Az 1944 augusztusa és 1947 májusa közti periódus legellentmondásosabb szakasza az 1947 májusáig tartó 11 hónapos időszak. Hogy a sok számbajöhető példa közül csak egyet említsünk: az FKP fél évvel ezután, hogy ismét az ország legnagyobb pártja lesz 5,5 millió szavazattal és 28,6%-os szavazati részesedéssel — már nem tagja a koalíciós kormánynak.

Az 1946 nyarán a választások során némiképp átrendeződött politikai erőviszonyok eredményeként, a még mindig ideiglenes kormány élére június 25-én a MRP-tag, Georges Bidault került. A kormánynak egyébként a 8 MRP-tag mellett, 6 szocialista és 7 kommunista tagja volt.¹³⁷

Az FKP azonnal reagálva de Gaulle Bayeux-i beszédére — amely elnöki rendszer bevezetését követelte, korlátozva a pártok parlamenti hatalmát és amely a jobboldal ellentámadásának csálhatatlan jele volt — elfogadta, hogy a Gouin-kormány helyébe MRP vezette hárompárti kormány lépjen. Ezzel a kompromisszummal a kommunisták a jobboldal élesedő támadásának erejét kínálták csökkenteni. A Saint-Denis-i KB ülés ismét állást foglalt az ideiglenesség mielőbbi megszüntetése mellett és a Bidault-kormány támogatását a CGT által benyújtott bérkövetelések teljesítésétől és a mezőgazdasági felvásárlási árak emelésétől tette függővé.¹³⁸ A párt cserében ideiglenesen lemondott az államosítások további gyors folytatásáról. Az Ellenállás Nemzeti Tanácsa volt elnökének kormányfői tisztsége, sajátos módon ugyanazon szervezet korábbi programjának felfüggesztését jelentette.

A MRP természetesen a legfontosabb tárcákat, ideszámítva a Nemzetgazdasági Minisztériumot, magának tartotta meg, megvalósítva így a háború után első ízben a gazdaság és társadalompolitika egységét az országban.

Kiéleződtek 1946 nyarán a gazdasági problémák is. A beruházási javak nagyobb mértékben nőttek, mint ahogy emelkedett a fogyasztási javak mennyisége. Csökkent a nem állami beruházások mértéke, amely a tőke határozatlanságát, de egyben a tőkehiányt is jelezte. A nagyobb bevételre spekuláló felhalmozás sok áruból időleges vagy teljes hiányt okozott.¹³⁹ Az inflációs áremelkedések és az előzőekben említett termelési aránytalanságok következtében az életszínvonal 1946 nyarára nem csak 1938-hoz, de 1945-höz képest is romlott. Az ellátási gondok, hiányok a tömegekben az FKP iránt is bizalmatlanságot keltettek, hiszen mint kormánypárt, nem tudott úrrá lenni a helyzeten.

A francia kommunistáknak számolniuk kellett a nemzetközi helyzet romlásával is, amelyet a Párizsban összeülő békekonferencia még közelebb hozott hozzájuk, hiszen az antifasiszta koalíció tagjai között ismét kiújultak az ellentétek.¹⁴⁰ „Minden úgy történik, mintha a győzelem óta igazi frontváltás zajlott volna le, a Szovjetunió vált az első számú ellenséggé a nemzeti-szocialista Németország helyett,” — olvashatjuk a Cahiere du communisme hasábjain.

¹³⁷ J.—P. Scot id. mű 231. p.

¹³⁸ Ezek a követelések, amelyeket a Gouin kormánnyal szemben is támogatott az FKP okozták annak lemondását. Résolution du CC de Saint-Denis 15—16 juin 1946 ibid 261. p.

¹³⁹ Alain Barrère: Les crises de reconversion et les politiques-économiques d'après — guerre Párizs 1947. Éd Marc Rivirere.

¹⁴⁰ A párizsi béketárgyalások 1946. július 29 és október 15. között zajlottak.

A francia külpolitika számára oly fontos német kérdés alakulása nem nyugtatta meg az FKP vezetését, bár Georges Bidault többször is kijelentette, hogy Franciaország nem enged az angol—amerikai manővereknek, amelyek célja Németország kekkteosztása a nyugati blokk érdekében.

A Francia Kommunista Párt a német kérdést mindig a francia külpolitika középponti kérdéseként fogta fel. „A német kérdést nem szabad elhanyagolni, a biztonság, a helyreállítás, a nácik megbüntetése, a leszerelés, a nehézipar korlátozása, Németország gazdaságának internacionalizálása, a Ruhr- a Rajna-, a Saar-vidék, mind olyan problémát jelentenek, amelyeket Franciaország érdekeinek szem előtt tartásával kell rendezni.”¹⁴¹

Az FKP álláspontja a német kérdésben a következőkben összegezhető: a német kérdés rendezése Franciaország számára létfontosságú, elhanyagolása végzetes lehet az ország biztonsága szempontjából. Németország haderejét le kell szerelni, meg kell tisztítani a náciktól az országot, a nehézipart meg kell szüntetni és gazdaságát nemzetközi ellenőrzés alá kell rendelni, a Rajna-, a Ruhr- és Saar-vidéket pedig gazdaságilag és pénzügyileg Franciaországhoz kell csatolni.¹⁴² Ezek ismeretében elképzelhető, hogy milyen hatást keltett 1946. szeptember 6-án Byrnes USA-beli külügyi államtitkár és Conally szenátor stuttgarti nyilatkozata a német gazdaság gyors helyreállításának szükségességéről.

Ezzel párhuzamosan a nemzetközi nagytőke, de elsősorban az amerikai, igyekezett egyre szorosabban magához kötni a francia gazdaságot. A Blum—Byrnes szerződés ugyan csak kevés hitelt biztosított Franciaországnak, de mindenképpen jelezte ezt az amerikai szándékot.

A külpolitikai feszültség növekedésével és az amerikai gazdasági expanziós tervek sikerei ellenére a párt úgy értékelte a helyzetet, hogy „az erők egyensúlya nem tört meg”. Az atomzsarolásról és egy új-háború elkerülhetlenségéről úgy nyilatkoztak, hogy ezek a jelenségek hozzájárultak a nemzetközi helyzet tisztázódásához.

A nemzetközi életben „megjelent az enyhülés és a feszültség alternatívája”, de összességében „az imperializmus belső ellentmondásai, a demokratikus közvélemény nyomása, a gyarmati népek mozgalmának erősödése képesek megfékezni az imperializmus törekvéseit”.¹⁴³ A nemzetközi helyzetnek ez a túlzottan optimista megítélése az FKP-t a belső helyzet értékelésében is rossz irányba tolhatta, hozzájárulhatott a belső erőviszonyok helytelen értékeléséhez. A párt a Bidault-kormány tevékenységét csak ideiglenesnek tartotta, elképzeléseiben az szerepelt, hogy 3—4 hónap után ismét Félix Gouin kap kormányfői megbízatást.¹⁴⁴

Eközben a kormányban a kommunista miniszterek elszigetelődésének jelei voltak tapasztalhatók, erősödtek az MRP és a szocialisták kapcsolatai, az alkotmány kérdésében teljes egyetértés alakult ki a két párt között a nemzetgyűlés hatalmának további korlátozásával kapcsolatban. Ami még fontosabb, a MRP a tripartizmus megszüntetésére hívta fel a Szocialista Pártot és kiadta a jelszót: „Bidault Thorez nélkül!” Ez egyenlő volt a hárompárti koalí-

¹⁴¹ Pierre Courtade: Notre politique in Cahiers du communisme 1946 augusztus.

¹⁴² Maurice Thorez beszéde 1946. április 4-én Rouenben in Oeuvres de M. Thorez V. könyv 22. kötet 136. p.

¹⁴³ Courtade id. mű.

¹⁴⁴ J—P. Scot id. mű 265. p.

ció megszüntetésének, a kommunisták kormányból való kiszorításának igényével.

A kommunisták helyzetét még nehezítette, hogy kapcsolataik a Szocialista Párttal 1946 nyarára a minimumra csökkentek. Az FKP júliusában tett ugyan egy kísérletet az Összekötő Bizottság összehívására, de a szocialisták minden együttműködési kísérletet elutasítottak.¹⁴⁵ Mindkét pártsajtó ismét ellenséges hangot ütött meg.

Alain Signor egy a Szocialista Párt propagandamunkáját értékelő beszámoló kapcsán a párttagság értelmi színvonalát kritizálta feltűnő élességgel és rosszindulattal.¹⁴⁶

Az együttműködés feltételeinek szigorítása a Szocialista Párt 1946 augusztusi kongresszusán

A Szocialista Párt vezetősége már a Gouin-kormány lemondása után az új kabinet lehetséges összetételével kapcsolatban sem zárta ki a koalíció átszervezésének lehetőségét, sőt felvetette egy homogén, egypárti testület alakításának esélyét.

A szocialista párttagságban eközben egyre nőtt az elégedetlenség a vezetés politikájával szemben. A nézeteltérések a Szocialista Párt 1946 augusztusi kongresszusán és az azt megelőző előkészületek alatt értek tetőfokra. A tagság egy részéne kiábrándultságát a párt választási veszteségei, a Daniel Mayer-féle vezetés határozatlansága, kétarcúsága okozta. A csalódottság olyan mértékű volt, hogy a párt történetében először, az Igazgató Tanács beszámolóját, 2975 mandátummal 1363 ellenében, nem fogadták el.¹⁴⁸ Az is először fordult elő a szocialista kongresszuson, hogy a vezetőség beszámolóját a baloldal, vagy legalábbis annak mondott irányzat utasította el. A kommunistákhoz való viszony azonban ennek hatására nemhogy javult volna, hanem kifejezetten romlott. Az elfogadott indítvány ugyanis az egységet ellenzők diadalát hozta.

Bár a végső — a főtitkárrá választott Guy Mollet által javasolt — változtatban csak az akcióegység megszigorításáról van szó, ez az együttműködés csaknem teljes megszüntetését jelentette. „Ezután csak az Igazgató Tanács lesz felhatalmazva felvenni a kapcsolatot — és akkor is csak kivételes körülmények között — más politikai szervezetekkel, szakszervezetekkel vagy azonos filozófiát valló csoportokkal. Közös akciók csak pontosan körülhatárolt célért, adott időszakban és meghatározott tárgyban indíthatók.”¹⁴⁹

A politikai szövetségekkel való együttműködésnek az Igazgató Tanács hatáskörébe vonása egyet jelentett az állandó bizottságként működő Összekötő Bizottság egyoldalú feloszlásával.

A vezetés kicserélődése a baloldal szétziláltsága és sokarcúsága miatt, nem vezethetett gyökeres változáshoz. A politikai stratégia változatlanságát

¹⁴⁵ Histoire du réformisme 320. p.

¹⁴⁶ Alain Signor: Ce qui se passe chez les socialistes in Cahiers du communisme 1946. augusztus 744—745. p.

¹⁴⁷ J—P. Scot id. mű 265. p.

¹⁴⁸ A föderációk közül 68 ellene, 18 mellette szavazott. Histoire du réformisme 285. p.

¹⁴⁹ ibid 287. p.

az is biztosította, hogy megtartották befolyásukat a régi vezetők és a későbbiekben vezető politikai posztokon nem sokat törődtek a pártvezetés ilyen, vagy olyan útmutatásaival. A párt meghatározó egyénisége, Léon Blum, pedig nem volt korábban sem az Igazgató Tanács tagja.

A Guy Mollet-féle vélemény egyébként is csak megfogalmazásában különbözik a párt korábbi állásfoglalásaitól: „A burzsoázia pártjai és köztünk alapvető osztályellentétek vannak, még akkor is, ha taktikai téren időlegesen közel kerülünk egymáshoz. Azok között a munkások között, akik a kommunistákat, illetve minket követnek, osztályközösség áll fenn, ám mégis, a Kommunista Párt és köztünk alapvető taktikai és elméleti különbségek vannak jelenleg.”¹⁵⁰

A baloldal előretörése tehát nem valósult meg, hiszen a baloldal nem gyakorolt ellenőrzést a párt parlamenti csoportjában és nem irányíthatta a miniszterek tevékenységét sem. A párton belüli változások csak a párt egységét szilárdították meg, a belpolitikai szintéren a Szocialista Párt döntő mértékben hozzájárult a kommunisták fokozódó elszigeteléséhez, teret biztosítva ezzel a burzsoázia ellentámadásának.

Az FKP értékelése a kongresszus döntéseiről a helyzet meglehetősen félreismerését jelezte. A párt baloldala — az FKP véleménye szerint — erősödött és egyre inkább vezető szerepre tett szert a Szocialista Pártban. A párt továbbra is élesen bírálta a Szocialista Párt elméleti rendszerét, ám a kongresszus gyakorlati politikai döntéseit figyelembe sem vette. Az egységakciók tömeges elterjedését remélték alapszervezeti szinten, amelyek majd a szocialista pártvezetés újabb válságához vezethetnek.¹⁵¹

A Szocialista Párt kongresszusától, amely a két munkáspárt közti kapcsolatokat a minimálisra csökkentette, további egyenes, de nem minden elmentmondástól mentes út vezetett a szocialista-kommunista együttműködés teljes megszűnéséig, a kommunista minisztereknek a kormányból való kizárásáig.

1946 októberében a franciák 36%-a elfogadta a IV. Köztársaság második alkotmánytervezetét, majd az azt követő nemzetgyűlési választások a Francia Kommunista Párt minden addigit — és hozzátehetjük minden későbbit — felülmúló sikerét hozták.¹⁵²

A francia kommunisták a választási siker után Franciaország legnagyobb pártjaként joggal tartottak igényt a kormányelnöki székre, s ezzel együtt a kormánytöbbségre a IV. Köztársaság első kormányában. A párt Központi Bizottsága november 27-én terjesztette elő programjavaslatát, amelyet a Szocialista Párt Igazgató Tanácsa majd Nemzeti Tanácsa is elutasított. Az FKP ekkor tette az utolsó kísérletet az Összekötő Bizottság munkájának felújítására, hogy ott egyeztessék az alakuló kormányra vonatkozó elképzeléseket, de ilyekeztük ismét hiábavalónak bizonyult.¹⁵³ A nemzetgyűlés december 4-én 259 szavattal (a szükséges 310 lett volna) elvetette Maurice Thorez miniszterelnöki jelöltségét. A szocialisták közül 23-an, a pártfegyelem meg-

¹⁵⁰ le Populaire 1946. szeptember 1.

¹⁵¹ Alain Signor: Apres le Congrès Socialiste Tous adversaires du Marxisme Cahiers du communisme 1946. szeptember; 792—806. p.

¹⁵² V.—A. Montassier id. mű 123. p.

¹⁵³ Histoire du réformisme 320. p.

sértését is kockáztatva, tartózkodtak vagy nemmel szavaztak.¹⁵⁴ Így 1946. december 18-tól 1947. január 17-ig tiszta szocialista kormány működött Léon Blum vezetésével, amely Jacques Duclos szerint az első kísérlet volt a kommunisták kiszorítására a kormányból.¹⁵⁵ 1947 első hónapjaiban a Blum, majd a helyébe lépő Ramadier kormányok, nagy gondot jelentettek az ismétlődő bérkövetelések. Január elsején a Blum-kormány elhatározta az árak 5%-os csökkentését a gyorsuló infláció megállítására. Január 15-én a CGT a bércsökkentés 7800 frankra való emelését követelte, amelyhez az FKP is csatlakozott. A gazdaságpolitika nézeteltérések mellett 1947 márciusában a kommunista képviselőcsoport szembekerült a kormánytöbbséggel is a vietnami háború továbbfolytatásában szükséges kormányhitelek megszavazásakor. Ekkor azonban a Francia Kommunista Párt Politikai Bizottsága még áthidaló megoldást talált a kormányon belüli ellentétek feloldására.

1947. május 4-én egy szocialista képviselő által beterjesztett bizalmi indítványra az egész kommunista képviselőcsoport — beleértve a minisztereket is — nemmel szavazott (186 nem, 360 igen). A nemzetgyűlésben ilyen esetben szokásos lemondással szemben a kommunista miniszterek meg akarták tartani tisztségüket, ám ennek bejelentését meg sem várva, a kormány elnöke Ramadier, rendelettel eltávolította őket a kormányból.

A Francia Kommunista Párt kizsorolása a kormányhatalomból része volt annak a folyamatnak, melynek során az Egyesült Államok hathatós gazdasági és politikai segítségével Nyugat-Európa országaiban a burzsoázia restaurálta háború előtti hatalmát. E restaurációs törekvések sikerében döntő szerephez jutottak az erejüket megújító kereszténydemokrata (pl. Olaszország), vagy a szocialista pártok (pl. Franciaország).

Franciaországban a burzsoázia, amely a háború idején két irányban is — Pétain és de Gaulle — biztosította magát, a II. világháború után ismét két utat választott hatalma megerősítéséhez. Az első lehetőséget de Gaulle jelentette, és ez a megoldás a tábornok konzervatív beállítottsága miatt, a tömegek radikalizálódása, a baloldali pártok megerősödése következtében nem vezethetett sikerre. Így kaphatott meghatározó szerepet a Szocialista Párt, amely biztosíthatta a tömegek egy részének támogatását, ugyanakkor fokozatosan igyekezett megszabadulni a kommunisták kínálta szövetségtől, hogy 1947 májusában szembe is forduljon velük, elinduljon az ún. „harmadik úton”. „Ez a harmadik út” az adott esetben nem jelentett mást, mint a burzsoázia hatalmának konzerválását.

A munkásegység kérdése fontos szerephez jutott a vizsgált időszakban, hiszen az egység különböző megvalósulási formáit egyre gyengítették, illetve gyengíthették volna a burzsoázia hatalmi pozícióit, manőverezési lehetőségeit. A két munkáspárt együttműködésének kezdeti sikerei, későbbi zavarai majd megszabadulása után Franciaországban hosszú ideig szünetelt a kommunista-szocialista párbeszéd.

A Francia Kommunista Párt 1944 őszén egyértelműen a munkásosztály politikai egységének, a két munkáspárt akcióegységének szükségességét vallotta. Felismerve a munkásegység fontosságát a nemzeti egység megteremté-

¹⁵⁴ A szavazást megelőző napon a Szocialista Párt Nemzeti Tanácsának ülésén D. Mayer a következőket mondta: „Thorezre szavazni annyit, mint visszahívni de Gaulle kísértetét”.

¹⁵⁵ Jacques Duclos cikke in Cahiers du communisme 1947 január.

sében az FKP X. kongresszusa meghirdette az egységes Francia Munkáspárt megalakításának politikáját.

E gondolatot a szocialisták azonnali elutasítása fogadta, megmaradtak azonban a korábbi együttműködés folytatásának lehetőségei. Ez az akcióegység 1946 decemberéig működött a két párt között, bár szocialisták részéről ez elé is egyre több akadályt gördítettek.

A szocialisták fokozatosan a polgári pártokkal, elsősorban a MRP-vel építettek ki szövetségi kapcsolatokat és amilyen mértékben erősödött e szövetség, úgy gyengült a két munkáspárt együttműködésének hatékonysága, az együttműködés teljes megszűnése pedig egyben az FKP ellenzékebe szorulását jelentette.

A FKP munkásegység politikája sikertelenségének fő okai nem elsősorban e politika hibáiban találhatóak. Az eredménytelenség okozója elsősorban a Szocialista Párt elutasító magatartása volt, amely egyenesen következett a szocialisták ideológiai rendszeréből, amelyet e korszakban Léon Blum foglalt egységbe. A Szocialista Párt az osztályharc politikájáról lemondva az osztályegység együttműködés útját választotta, kizárva ezzel a két párt szervezeti egyesülésének lehetőségét.

A Francia Kommunista Pártot is terheli azonban bizonyos felelősség a sikertelenségben. A francia kommunisták 1945 őszéig nem fordítottak elegendő energiát a tömegagitációra, így átengedték a kezdeményező szerepet a szocialistáknak, illetve más politikai erőknek.

Az Egység-Charta nyilvánosságra hozása — a szocialistákkal történt előzetes egyeztetés nélkül — a későbbiekben szintén súlyosan nehezedett a két párt kapcsolatára. A FKP általános stratégiája nem tükrözte megfelelően az időszak politikai erőviszonyait, nem számolt kellően a burzsoázia manőverezési lehetőségeivel és saját lehetőségeit nem merítette ki. Ehhez hozzájárult még a nemzetközi helyzet kedvezőtlen folyamatainak hibás értékelése. A nemzeti egységpolitika folytatásának határai e jelenségekkel párhuzamosan szűkültek és fokozatosan csökkentették a munkásegységfront megvalósításának lehetőségeit.

A FKP nem tisztázta időben a kapitalizmusból a szocializmusba vezető út módzatait és a kormányhatalomban való részvételt ennek az útnak első állomásaként kezelte, nem számolva azzal, hogy a hatalmi apparátus továbbra is a burzsoázia kezében maradt. Ez tette lehetővé, hogy a tömegek és a politikai irányzatok antifasiszta, németellenes egységének törvényszerű bomlása következtében az új helyzetben szemben álló osztályok közül a hatalomhoz mindvégig közelebb álló burzsoázia győzedelmeskedjen.

Tanulmányunk e szakítás néhány körülményére és okára kívánt fényt deríteni. A két párt együttműködésének itt elsősorban a parlamenti és miniszteriális együttműködésre gondolunk, a nemzetközi erőviszonyoknak, a francia belpolitikára gyakorolt hatásának és a Francia Kommunista Párt munkásegység politikája elméleti gyökereinek további mélyreható és részletes vizsgálata a későbbi kutatás feladata.

JOSEPH MAJSA

La politique d'unité ouvrière du Parti Communiste Français 1944—1947

Après la Libération le Parti Communiste Français prenait la position de l'unité politique de la classe ouvrière, de l'unité d'action des deux partis ouvriers. Les communistes, reconnaissant l'importance de l'unité de la classe ouvrière dans la reconstitution de l'unité nationale ont déclaré au Xe Congrès l'établissement d'un grand Parti Ouvrier Français.

Le projet des communistes a été aussitôt refusé par les socialistes, mais les deux partis ne cessaient pas de collaborer dans le cadre de l'unité d'action qui était accordée par le Comité d'Entente créé en décembre 1944. L'unité d'action des deux partis ouvriers fonctionnait jusqu'au décembre 1946 pendant que la SFIO l'a tentée de plusieurs fois empêcher.

Les causes de cette politique d'unité ouvrière infructueuse ne sont pas en priorité les fautes de l'alignement du PCF. Les socialistes cherchaient les rapports politiques avec les partis bourgeois, notamment avec le MRP. Tellement que cette alliance se renforçait, ainsi s'affaiblit l'efficacité de la coopération entre communistes et la SFIO. La cessation de l'unité d'action pour les communistes signifiait le passage à l'opposition.

Les changements négatifs dans les relations internationales, l'escalade de la guerre froide, l'affrontement progressif des deux grandes puissances ont diminué les possibilités d'une politique d'unité nationale.

Les communistes ont négligé l'agitation des masses et ainsi les socialistes ont pu prendre l'initiative vers une politique de collaboration des classes. La publication inconsiderée de la Charte d'unité qui proposait l'union des communistes et des socialistes au sein d'un grand Parti Ouvrier Français et le renforcement l'unité d'action à tous les niveaux, n'était pas accordée préalablement par la Direction du Parti communiste et de la SFIO.

La stratégie du PCF ne comptait pas suffisamment avec les rapports des différentes forces politiques et avec les possibilités de la bourgeoisie au pouvoir, en même temps que les communistes aussi n'ont pas reconnu les limites d'une politique d'union nationale.